

exquisitis ultra satisfactam laescentia? Unde hæc irritamenta jam lassæ voluptatis? Unde ista quies in qua putrescit ac marces? Nonne si gratus es, dices:

— Deus nobis hæc otia fecit.
Nanque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agnus:
Ille meas errare boves (ut cerulis), et ipsum
Ludere quæ vellim calamo permisit agresti. »

Saraceni et Turcæ ceteri a Dei voluntate quasi a fato pendunt; ideoque in prelia et pericula præcipites cæcique ruunt. Aguntur enim hoc dilemmate: Aut Deus statuit me hoc prælio mori, hoc periculo obrui, aut non: si statuit, non possum evadere; si non statuit, ergo non moriar, non obruar. Nullum enim bonum, vel malum cuiquam evenire potest, nisi volente et immittente Deo. Sed paralogizant: Deus enim multa non statuit, nisi prævisa hominum libera dispositione, merito, vel demerito. Sic non statuit ut moriaris in prælio, nisi illi te ingesseris; non statuit ut periculo obruaris, nisi te sponte in illud conieceris. Sed hanc argutiam Turcæ non capiunt. Quocirca Solymanus Imperator cum filium haberet refractarium et regimen turbantem, ac quidam e principibus consuleret, ut illum quasi perniciosum reipublice e medio tolleret, illico illi caput coram se præcidi jussit, eo quod non addidisset: « Si ita Deo placuerit; » nam postea ejus consilium secutus, filium interfecit. Ita refert P. Salmeron hinc.

ET SI VIXERIMUS. — Agit contra superbos sibi que præfidentes, nec Deo innitentes. His jubet addi: « Et si vixerimus; » ut memores fragilitatis suæ et mortalitatis, cristas ponant, ac a Deo se suaque pendere profiteantur. Nam aliqui fideles in omni sua deliberatione et proposito idipsum tacite subintelligunt: qui vero religiosiores sunt et modestiores, idipsum expresse addunt, exemplo angeli, qui ad Abraham ait: « Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, » *Genes. cap. xviii, vers. 40.*

Idipsum monere et representare voluerunt Gentiles, quando tres Pareas vite necisque nostræ præsidis exogitarunt: quarum una colum gestabat lana obvolutum; altera fila sensim e lana deducebat, vologe agglomerabat; tertia denique cum fato præstitutum aderat temporis momentum, repente stamina secebat, vitamque præcedebat, juxta illud Poetæ:

Clotho colum retinet, Lachesis net, et Atropos occat.

Cicero, lib. III *De Natura Deorum*, Pareas Erebi et Nectis filias facit, et eandem fata esse existimat. Unde est illud Cleanthis: « Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. » Et Virgilius:

Concordes stabunt fatuorum numine Pareæ.

Hinc subinde alluunt Scriptura, ut Ezechias, *Isaïæ*

cap. xxxviii, vers. 42: « Præcisa est velut a toxiæ vita mea: dum adhuc ordire, succidit me. » *Ezech. cap. xxxviii, vers. 14*: « Perit fides nostra, et abscissi sumus. » Ubi nonnulli vertunt, « perit glomus noster, et succisi sumus. » Hinc prima dicta est Clotho, a circumvolvendo officio, eo quod contorta et coordinata omnia tenet: *clotho* enim Græcis idem est quod circumvolvo, glomero, contorqueo. Secunda dicta est Lachesis, id est sortitio, a *λαχίζω*, id est sortiri, quasi sortito vite spatia hominibus obtingant; hæc enim est quæ fila ducit. *Martialis, lib. I, epigram. 89*:

Cum mihi supremos Lachesis perneverit annos.

Hujus item nominis vestigium in sacris monumentis reperimus. Nam ubi legitur in Hebraico textu, *Psalm. xxx, 16*: « In manibus tuis tempora mea, reddiderunt Septuaginta, in *manibus tuis sortes meæ*. Voluerunt nimirum sapientissimi viri (ut docte ibi observat Agellius) Parearum fabulas corrigere, ad veramque sententiam traducere. Asserebant Poetæ spatia vite cuique, vel fato obtingere, aut sorte sua temere evenire; unde Parearum unam Lachesim, hoc est sortitionem, appellabant. Hoc mendacium refutarunt Septuaginta, et sortitionem omnem in Dei manu esse dixerunt: ab eo vite spatia mortalibus tribui, ab eo propagari, ab eo denique pro æterno suo consilio arbitratuque finiri, licet sortito et quasi temere hominibus hæc accideret videantur, quia latentes in abdito deitatis pectore tante varietatis causas investigare non possumus. Tertia demum Parca vocabatur Atropos: ad verbum reddas *invertibilis*, aut, si latinis mavis, *inexorabilis*, implacabilis, inflexibilis; quia fatalis illa moriendi necessitas, ubi adest instans præstitutum, nullo modo flecti aut immutari potest. Unde *Martialis, lib. III*:

Lanices nulli tres exorare puellas
Contigit: observant quem staturo diem.

Quocirca sapienter Seneca, *epist. 61*: « Id ago, inquit, ut mihi instar totius vite sit dies: sic illum aspicio, tanquam esse vel ultimum possit. » Sapientius S. Gregorius, *hom. 12 in Evang.*: « Qui penitentem, ait, veniam spondit, peccanti diem crastinum non promisit: semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam possumus prævidere, » juxta illud:

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Præmonuit omnes Christus, dicens: « Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, » *Matth. cap. xxv, vers. 12.*

16. NUNC AUTEM EXULTATE IN SUPERBIS VESTRIS. — Græcæ ἀλαδονεϊαίς id est *jaclantia* et arrogantia vestris, quibus jaclatis vos hoc illo die hæc et ista facturos, tantas merces et lucra capturos. *Secundo*, Glossa et Thomas Anglicus:

« In superbis, » inquit, id est, in divitiis quæ faciunt superbos, et in quibus superbis. « Verminus enim divitiarum est superbia, » ait S. Augustinus. *De Civitate* enim est hominum plura quam prestare possint pollicentium, ait Ulpianus in *Denosthemem*. Hinc pro *exultatis* græce est *καυχῶμαι*; vel, ut alii legunt, *κατακαυχῶμαι*, id est *gloriantur* contra alium, puta Deum, quasi vestro Marte tot vobis opes pareatis. Facebat Socrates irrisit Alebiadem sua prædia jactantem, cum ei objecit tabulam cosmographicam Atticæ, petitque illa sibi in ea ostendi: cum enim ea ostendere non posset: « Vide, inquit, quantula ea sunt, quæ in tantilla tabula ostendi nequeunt. » Ita *Ælianus, lib. III Variæ Histor.*

OMNIS EXULTATIO TALIS (græce *καύχων*, id est *gloriatio*) MALIGNA EST, — suggesta a maligno spiritu, græce *πονηρῆ*, id est, *mala, improba est.*

17. SCIENTI IGTUR BONUM FACEREBE, ET NON FACIENTI, PECCATUM EST ILLI. — Tacite significat S. Jacobus fideles hæc sua monita scire, q. d.

Credo vos hæc scire: vane moneo ut ea opere perficiatis. Sciens enim bonum quod Deus et lex præcipit, si illud non faciat, peccat, et ut reus a Deo punietur. Recte S. Ephrem ex hac sententia colligit, *serm. De Penitent.*: Si scienti bonum et non facienti, peccatum est illi; multo magis malum scienti et illud facienti, peccatum erit. S. Bernardus, *serm. 36 in Cant.*: « Scienti, ait, bonum et non facienti, peccatum est illi; ac si per similitudinem dicat: Sument cibum et non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus malos generat humores, et corrumpit corpus, non nutrit: ita et multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, etc., reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in noxios pravosque humores. Annon inflationes et torsiones in conscientia sustinebit, qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum et non faciens? »

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit perstringere divitum in pauperes savitiam, insolentiam et iurum. Inde, vers. 7, pauperes et afflictos hortatur ad patientiam, exemplo Job et Prophetarum. Moa, vers. 12, vetat jurare, tristes jubet orare, latos psallere, agros ungi oleo, peccatores peccata sua confiteri. Denique, vers. 16, commendat studium orationis et salutis proximorum.

1. Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ adveniant vobis. 2. Divitiæ vestre putrefactæ sunt: et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. 3. Aurum et argentum vestrum aruginavit: et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. 4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit. 5. Epulati estis super terram, et in luxuriis euntristis corda vestra in die occisionis. 6. Adduxistis, et occidistis justum, et non restitit vobis. 7. Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum. 8. Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit. 9. Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce iudex ante januam assistit. 10. Exemplum accipite, fratres, exitus malî laboris et patientiæ, Prophetas qui locuti sunt in nomine Domini. 11. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et miserator. 12. Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non: ut non sub judio decidatis. 13. Tristatur aliquis vestrum? oret. Equo animo est? psallet. 14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, et oret super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. 15. Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, remittentur ei. 16. Confitemini ergo alterutrum peo-

cata vestra, et orate pro invicem ut salvemini : multum enim valet deprecatio justis assidua. 17. Elias homo erat similis nobis passibilis : et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. 18. Et rursum oravit : et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. 19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum : 20. scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viam suam, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

1. AGITE NUNC, DIVITES; FLORATE. — S. Jacobus, in fine cap. præced., taxavit divitum culpam, puta avaritiam et insolentem exultationem : hic eandem reprimit assignando pœnam, puta miseriam eis obventuras : unde quod cap. præced., vers. 3, hortatus est eos ad luctum et ploratum, hic perurgit. Sicut enim faber insistit tonsioni ferri, donec illud ad arbitrium suum flectat et formet : ita et concionator diu multumque tundere debet dura et vitiosa hominum corda, ut ea ad pœnitentiam novamque vitam inflectat. Per divites accipe philodivites, id est, divitiarum cupidos et tenaces; sicut per sophos intelliguntur philosophi, id est, amatores sapientiæ. Qui enim cor non habent divitiis affixum, sed cœlo, si divites licet sint censu, pauperes tamen sunt spiritu. Vocat tamen divites, quia divites solent esse philodivites : divitiæ enim sunt viscosæ, sibi que cor possident illigant, ut sepe eas cupiat per fas et nefas. Unde illud : « Dives, aut iniquus, aut iniqui heres. » Hinc Thomas Anglicus divites explicat, in pecunia æque ac in peccatis. Nam, ut ait *Ecclesi. xi, 41* : « Si dives fueris, non eris immunus a peccato. » Et Christus, *Luc. vi, 24* : « Væ, ait, vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. » Ubi ponderanda est particula causalis quia, juxta illud Epuloni dictum : « Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. » Nam, ut ait S. Hieronymus, *epist. 34*, « difficile, imo impossibile est, ut presentibus quis et futuris fruatur bonis; et hic ventrem, et ibi mentem expleat, ut de deliciis transeat ad delicias. »

Porro væ illud ploratum cœns; a Christo et Scriptura divitibus intentatum, non tantum est futura, sed et presentis vitæ; quod explicans S. Cyprianus, *lib. II, epist. 2*, ait : « Hos inter divitias suas trepidos cogitationis incertæ sollicitudo discruciat : non cibus securo, somnive contingit : suspirat ille in convivio, bibat licet gemma, et cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condidit, vigilat in pluma : nec intelligit miser speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, et possideri magis quam possidere divitias. » Consentaneæ Ambrosius, *lib. De Nabathe, cap. xv* : « Bene, inquit, viros divitiarum appellavit David, *Psal. lxxv, vers. 6*, non divitibus arorum, ut ostendat eos non possessores divitiarum esse, sed a suis divitiis possideri. » Recte item omnino Seneca, *epist. 119* : « Sic

divitias habent quomodo habere dicimur febrim, cum illa nos habeat. E contrario dicere debemus : Febris illum tenet. Eodem modo dicendum est : Divitiæ illum tenent, imo et torquent. » Acute observat S. Gregorius, expendens verba illius divitis, *Luce xii, 17* : « Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? » « O angustia, inquit Gregorius, *lib. XV Moralium, xi*, ex satietate nata de uberitate agri angustiatu animus avari. »

Concludat S. Augustinus, *tract. 9 in Joan.* : « O homo, qui laboras, amando avaritiam, cum labore amatur quod amas : sine labore amatur Deus. Avaritia jussura est labores, pericula, tristitia, tribulationes; et obtemperaturus es. Quo fine? ut habeas quo impleas arcam et perdas securitatem. Securior forte eras antequam haberes, quam cum habere cœpisti. Ecce quid tibi jussit avaritia. Implesti domum, timentur latrones : acquisivisti aurum, perdidisti somnum. Deus sine labore cum amatur, acquiritur et tenetur. » Legendus omnino etiam ejusdem sermo vigesimo secundus de verbis Apostoli, ubi et de vobis, quem capere tales nequeunt, plura ingerit.

FLORATE ULULANTES. — Syrus, *plorare et ululare*. Ululare proprie est luporum et canum cum rabida fame cruciantur : inde transfertur ad summas in extrema clade complorationes et ejulationes, quales solent esse feminarum cum hostis urbem capit, omniaque ferro et flamma vastat, *q. d.* O divites crudeles, more luporum fame rabidorum ululate; quia cum Titus vastabit Judæam, et magis cum Deus detruet vos in tartara, extrema inopia, dolore et quasi lupina ac canina fame et siti cruciabitimini, adeo ut in ardentissimis flammis cum divite Epulone postulantibus vel guttam aquæ ad refrigerandam linguam, non sitis obtenturi, eo quod pauperibus fame et siti afflictis, panem et potum postulantibus negaveritis, imo mercedem operæ et labori ipsorum promissam debitamque fraudaveritis. Ita Hugo. Ita poete fingunt Tantalum quasi schema avari et avaritiæ, apud inferos siti torquenti et fame. « Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus, » ait Cicero, *IV Tuscul.*; et Virgilius, *VI Æneid.*, de Tantalio :

Epulone ante ora parante
Regifico luxu; furiarum maxima jura
Accubat, et manibus prohibet contingere mensas.

Hinc Plato, in *Cratyllo*, Tantalum dictum censet

quasi *ταλαντω*, id est infelicissimum. Secundo, « ululate, o divites, » in tanta clade, sicut pueri et mulieres ululant in communi domus urbisve ruina, quia vixistis ut mulieres habentes cor affixum rebus vixissimis, puta terræ et luto. Unde S. Chrysostomus, *hom. 25 in Matth.* : « Nihil, ait, mulierosius quam vinci ab avaritia. » Quocirca Beda censet hic moneri divites, ut fletibus et eleemosynis inferorum supplicia redimant : « Divites enim qui pietatis et misericordiæ opera neglexerint, inquit, non modo visibilis gehennæ ignis cruciabit; sed etiam memoria inanum divitiarum, quibus suas culpas redimere poterunt, et ante judicium animas eorum, et post resurrectionem etiam carnes exuret, cum sibi irasci ceperint, quare culpas eleemosynis non redemerint; unde dicitur diviti : Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua. »

IN MISERIS (in, id est super, propter miseriam) QUE ADVENTENT VOBIS — a vindice Deo, tum in hoc seculo, tum in futuro. Miser dicitur qui omnem felicitatem amiserit, ait Isidorus, *lib. X Etymol.* Unde Œcumenius censet hic prædici exitum Hierosolymæ et Judææ, quo divites omnes tam Christiani quam Judæi bonis, libertate et vita spoliati sunt. Sic Prophete divitibus insolentibus sui ævi intentant cladem et captivitatem Babylonicam; ut Amos, *vi, 1* : « Væ qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ, optimate, capita populorum, ingredientibus pompaticæ domum Israël. » Et Isaias *v, 8* : « Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis, etc. Numquid habitabitis vos soli in medio terræ? » Et Christus, *Luce cap. vi, vers. 24* : « Væ vobis divitibus qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis. » Patheticæ auctor *serm. ad Fratres in eremo*, tom. X. S. Augustinus, *serm. 62* : « Cogitate, ait, fratres charissimi, ubi sint reges, ubi potentes, ubi amici, ubi parentes. Ecce quomodo de tanta potentia vel lætitiâ tanta provenit miseria et angustia : de tantis divitiis tot inopie; de tantis satietatibus tanta fames; de tam levî delectatione tam longa infirmitas; de tam brevi luce tam longæ tenebræ; de tam parva suavitate odoris vel luxuriæ, tanti dolores, ac fœdiores damnationis perpetuæ; et de vestimentorum abundantia tanta nuditas. » Istas catastrophas sepe Deus vestris scelerum vindex facit in hac vita, uti oculis cernimus, et semper faciet in futura.

Symbolicæ Hugo : Recte, ait, dicitur, *quæ advenient*; quia miseria pœnæ avari venit ad miseriam culpæ, ut simul conjungantur, et quamdiu durat culpa, duret et pœna; quia vero in inferne culpa perennis erit, sic etiam pœna. »

2. DIVITIE VESTRÆ PUTREFACTÆ SUNT. — Hæc est justa causa luctus et ploratus. Syrus, *opes vestræ corruptæ sunt, et fetuerunt*; ex corruptione enim oritur putredo, ex putredine fetor. Divites avari malunt sua fragmenta, vina, panes, carnes, pisces, ova, etc., in arcibus putrescere, quam ea dare pau-

peribus, iisque emere celestes et æternas opes, quæ sane ingens est stoliditas, æque ac crudelitas. S. Augustinus (vel quisquis est auctor), *lib. De Duodecim abusivis*, tom. IX, inter duodecim hæc ponit quartam. Prima abusus, inquit, est sapiens, et prædicator sine bonis operibus; *secunda*, senex sine religione; *tertia*, adolescens sine obedientia; *quarta*, dives sine eleemosyna; *quinta*, femina sine pudicitia; *sexta*, dominus sine virtute; *septima*, Christianus contentiosus; *octava*, pauper superbus; *nona*, Rex iniquus; *decima*, Episcopus negligens; *undecima*, plebs sine disciplina; *duodecima*, populus sine lege. Hinc Seneca avaros vocat opum arcas, *lib. De Remed. fortuit.* : « Magnam, inquit, pecuniam habet, hominem illum judicas? arca est. Qui ærario, quis plenis loculis invidet? Et iste, quem dominum pecuniæ æstimas, pecuniæ loculus est. Multum habet : utrum avarus, an prodigus est? Si avarus, non habet; si prodigus, non habet. Iste quem beatum credis, sæpe dolat, sæpe suspirat; multi illum comitantur : mel musem sequuntur, cadavera lupi, frumenta formicæ : prædam sequitur ista turba, non hominem. » Nam, ut ait Isocrates in *Æginetico* : « Multi pecuniæ, non hominis cognati sunt. »

Notat S. Chrysostomus, *orat. De Divit. et Pauper.*, pecunias græcæ dici *χηματα* a *χημα*, id est *uti*, quod iis utendum sit, illeque expendende in nostram et aliorum utilitatem : servi esse, a servare eas quasi in custodia; domini, eas expendere. Avaris ergo quasi servis *χηματα* non sunt *χηματα*, sed *κρίματα* *εχθίστα*, id est possessiones inutiles; imo *χίς*, id est fornicarum domicinium. Quocirca idem Chrysostomus, *hom. 15 in Joannem*, prudenter monet, ut opes fugaces per manus pauperum in cœlum, quasi in asylum transmittamus, eas ibi post mortem reperitur. Et S. Augustinus, *serm. 50 De Tempore* : « Quid, ait, sunt pauperes, nisi laturarii nostri, id est bajuli? Das laturario tuo, ad cœlum portat quod das. » Et mox : « Perdes quod dedisti, sed sequeris quo misisti. Non sine thesauro remanebis, sed quos habebas in terra sollicitus, habebis in cœlo securus. » Et S. Ambrosius, *lib. De Nabathe, cap. xiv* : « Custos, inquit, es, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis : minister utique ejus, non arbiter. Vende potius aurum, et eme salutem; vende lapidem, et eme regnum Dei; vende agrum, et eme tibi vitam æternam. » Et mox : « Nescis, o homo, struere divitias : si vis dives esse, esto pauper sæculo, ut sis dives Deo. Dives fidei, dives est Deo. Qui dives est in misericordia, hic dives est Deo. Dives in simplicitate, dives est Deo. Dives sapientiæ et scientiæ, dives est Deo. » Et cap. xv : « Quicumque igitur patrimonio suo tanquam possessione non utitur, qui largiri pauperi, et dispensare non novit, si suarum servulus est, non dominus facultatum : quia aliena custodit ut famulus, non tanquam dominus suis utitur. In

hujusmodi ergo affectu dicimus, quod vir divitiarum sit, non divitiarum viri.»

ET VESTIMENTA VESTRA A TINEIS COMESTA SUNT, — *κατὰ τὴν γένην*, id est, facta sunt tineosa, sive tineis obnoxia, puta talia ut a tineis rodantur, quibus pauperes nudos vestire debebat, qui proinde in die iudicii sceleratam vestram avaritiam accusabunt et damnabunt. Unde Cœcumenius hæc refert ad sequentia: « Divitie, aut, vestre, quas sicut ignem thesaurizastis, comedent carnes vestras: putredo autem divitiarum, et corrosio indumentorum a tineis, et ærugo auri et argenti contra vos testificabuntur, et avaritiam vestram arguent, quod nemini eas distribuere volueritis. Ideo, inquit, in extremis diebus, adventus scilicet Domini, divitias vestras sicut ignem, in perniciem vestram reconditis et thesaurizatas reperietis. » Hinc avaris istis et tineosis Deus minatur se fore tineam eos corrodentem: « Et ego, inquit, quasi tineam Ephraim, et quasi putredo domui Juda, » *Osee* v, 12. Nota physice ex Plinio, lib. XI, cap. LII: « Pulvis, inquit, in lanis et veste tineas creat, præcipue si araneus una includatur: sicut enim, ut omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. » Hinc Horatius, lib. II, *satyra* 3:

Cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulo, putrescat in arca.

Que stultitia, quæ sevitia, dare vestes comedendas tineis, quibus in pauperes distributis, emisses oculum? in quibus conciliasset tibi gratiam non tantum pauperum, sed et Dei oculumque omnium? Vere enim dicat fidelis illud M. Antonii: « Hoc habeo, quodeamque dedi, » teste Seneca, lib. VI *De Benef.*, cap. II.

Porro tineas a vestibus arcent herbe odoriferae iis opposite, ut lavandula, rosmarinus, mentha; aut amara, ut absinthium, teste Plinio, lib. XXVII, cap. VII; aut si olei amura decocta cistam perlinas, teste Catone, lib. *De Re rustica*, cap. XXVIII. Ita mysticam tineam et cariem, id est, corruptionem animæ, quæ fit per otium et avaritiam, arcent odorata virtutum opera, et amara carnis mortificatio, et oleata charitatis et misericordie exercitia.

Moraliter nota: Sicut elemosyna elemosynarios efficit divites, ut patet ex Vita S. Joannis Elemosynarii, et ex S. Chrysostomo, hom. 33 *ad Populum*, cuius hic est titulus: « Quod elemosyna sit ars omnium quæstiosissima; » ita ex adverso immiseriordia et avaritia avarum, licet divitem, depauperat, adeo ut opes ejus seipsas instar tineæ consumant: sicut feruntur penæ aquilæ, si pennis aliarum avium miscantur, eas vorare et consumere. Solet enim Deus segetes, fruges et opes avarorum inmissis locustis, tineis, arugine, hostibus disperdere, juxta illud *Prov.* cap. XI, vers. 26: « Qui abscondit frumenta, maledicetur; benedicitur autem super caput vendentium. »

Ita Joannes Moschus in *Prato Spir.*, cap. LXXXV, narrat in monasterio abbatis Theodosii triticeum omne fuisse corruptum, eo quod monachi consuetam et statutam a Theodosio elemosynam, ob annonæ caritatem pauperibus subtraxissent, ac pro quingentis modis, quos de more daturi erant pauperibus, quinque millia modiorum perdidisse. Unde abbas eos arguens: « Quantum, inquit, nobis ipsis nocuimus? Duo profecto mala egimus, unum, quia mandatum Patris nostri præterivimus; alterum, quia spem in Deum non habuimus, sed in horreo nostro. Vel ex hoc discamus, fratres, quia Deus est qui disponit omne genus humanum; quodque S. Theodosius invisibiliter pro nobis filiis suis curam sollicitè gerit. » Noster Delrio, tom. II *Magie.*, lib. III, part. 1, Quæst. VII, ex Petro Baisio narrat Sænum quemdam opulentum, instante annonæ caritate, comisse omne frumentum, ut caro venderet: cumque pauperi illud solito pretio nollet vendere, pauperem ei diras imprecatum, atque illico visos fuisse nigros boves (utique dæmones erant specie bovm) in horreo, qui omne frumentum absumperunt. Idem de multis monasteriis legitur, imo videmus, scilicet ea fuisse opulenta quamdiu liberales dederunt elemosynas; at ubi eas restrinxerunt, Deum pariter restrinxisse suam manum, ac proventus annuos minuisse. Festive quidam cuidam hujus depauperationis causam perquirenti, hæc dedit: « Date, inquit, et dabitur vobis, » sunt sorores jugiter sibi associatæ a Christo, *Lucæ* vi, 38: vos unam expulstis, nimirum « date; » sororem ergo expulsam secuta est soror altera, nimirum « dabitur vobis. »

S. Paulinus, Nolæ Episcopus, integram in mari perdidit navim frumento onustam, eo quod uxor ejus jussa dare pauperi panem qui unum domi erat reliquus, eum non dedisset; uti habet ejus Vita.

Memorabilis est quod scribit Sigebertus, et ex eo Baronius, anno Domini 603, omnia edulia navis ejusdem fuisse conversa in saxa, eo quod nauclerus pauperi pelenti elemosynam dixisset se in navi nil nisi lapides habere, ac pauper diras ei imprecat, optasset omnia verti in lapides.

Aliis prodigiis idipsum sæpe declaravit Deus, quibus opes et bona a se huic illive provincie data subtraxit, eo quod aliqui sibi soli tyrannice ea vindicarent, aut tribulis ea onerarent. Audi tria talia recensentem Athenæum, lib. III. *Primum*: « Philarchus, inquit, scribit cum antea et nunquam et nusquam Ægyptia faba sereretur, aut sala cresceret, præterquam in Ægypto, Alexandro tamen, Pyrrhi filio regnante, in Epiri palude quadam enata casu fuisse, ac toto biennio abunde fructus peperisse. Cum vero presidium Alexander ibi collocasset, quo arecerent, non ita tantum qui decerpere vellent, sed illi etiam qui eo commearent vendendi gratia, exsiccatam fuisse paludem, et in posterum non solum ejus fabæ non genuisse plan-

tas, sed nec jam inde aquam in ea fuisse conspiciam. »

Secundum accidit et in Epiro per miraculum. Nam procul a cæteris aquis rivulus, mari vicinus, gelidam aquam fundens emicuit, cuius potus agris plurimum auxillabatur, ideo confluentibus illo multis etiam e locis remotioribus, ut aquam hiberent; Antigoni vero duces cum res principis administrare diligentius cuperent, et bibitorios vectigatis nomine pendere quippiam jussissent, evanuit illa scatebra. »

Tertium: « In Troade cum antea cuivis permitteretur salem Tragaseum auferre gratis, mox ut Lysimachus inde salarium tributum exigi mandavit, illico postea nihil salis visum est. Admiratus id Lysimachus tributum remisit, continuoque sal rursum exiit. » Hæc Athenæus. Similia plura exstant in historiis. Avaritia ergo dona Dei aufert, et fontem divine liberalitatis exsiccat: quia non patitur Deus ut qui ipse omnibus liberaliter erogat, a paucis usurpentur, onerentur aut restringuantur.

3. AURUM ET ARGENTUM VESTRUM ÆRUGINAVIT, — custoditum in arca situm, et æruginem vel potius auruginem contraxit. Sicut enim æris vitium et corruptio dicitur ærugo, ac ferri ferrugo, sic auri dicitur aurugo. Verum sicut eis significat quævis pecuniam, etiam auream et argenteam, quia prima veterum pecunia fuit arca, teste Plinio, lib. XXXIII, cap. III, unde et ærarium vocatur gazophilacium; sic pariter ejus vitium vocatur ærugo. « Ferrum et æs, ait Philo, lib. *De Mundi officio*, aliasque hujusmodi naturas comperit habemus sua ipsa sponte exolescere, cum videlicet rubigo gliscens eas absumit instar morbi serpentis. » Sensus est, *q. d.* Vos, avari, aurum et argentum in arcis asservalis ut corruptatur et æruginet; quare illud quasi idolum vestrum colitis, ac Deum verum spernitis, quia non vultis communicare ea quæ ipse voluit esse communia; sed pecuniam quasi numen quoddam custoditis et conditis in arca, adeo ut illam tangere et expendere non audeatis. Unde Apostolus avaritiam vocat « idolorum servitutem, » *Gal.* v, 20, et *Ephes.* v, 7: vide ibi dicta. Hinc veteres pecuniam fecere deam, ac deos fecere Æscanum et Argentinum, teste S. Augustino, lib. IV *De Civit.*, XXI. Unde Propertius, lib. III, *eleg.* 13.

Aurum omnes victa jam pietate colant.

Hinc S. Basilius, hom. 7 *Contra divites avaros*, eos comparat gryphis et draconibus, qui generantur in locis ubi gignitur aurum, ut illud custodiant; uti narrant, vel potius fabulantur Poete.

Nota aurum et argentum vere æruginem contrahere. Id enim docet S. Jacobus hic, et Baruch, cap. VI, vers. 3 et 23, ac Sapiens, *Prov.* XXV, 4. Item experientia et ratio: quia sicut alia metalla, sic et aurum velustate vitiat, minuitur, consumitur: quod vitium vocat Jacobus æruginem;

proprie tamen æruginem et rubiginem, id est, sicut coloris icterici, sive viridis et humidus, contrahit æs et ferrum, non aurum et argentum, uti docet Plato apud Rhodiginum, lib. XIII, cap. XXI, et Sappho ita de auro canit: « Quia Jove prognatum aurum, ipsum neque tineæ, neque cossus rodit; » et Plinius, lib. XXXIII, cap. III: « Super cætera, inquit, non rubigo ulla, non ærugo, non aliud ex ipso, quod consumat bonitatem, minuat pondus, » scilicet tam facile et cito, ac fit in aliis metallis: ægre tamen et tarde consumitur quocumque bonitas auri, et pondus minuitur. Rursum nota *de ipso*, quia cætera metalla sensim ex se eiciunt sordes et quasi feces, uti oleum eiecit amurcam, quæ causant æruginem: aurum vero sit purum sit, nihil sordium eiecit; aliunde tamen, puta ex terra locoque humido, viscoso, mucido, solum et mucrone æque ac quævis alia res contrahit; atque ex calce, vitriolo, aqua forti corrosionem et vitium quasi æruginem patitur, ut experientia constat. Denique aurum sæpe non est purum, sed æruchalco, aliaque res mistum, et tunc æruginem contrahere omnes consentiunt: imo qui dudum monetam auream, auro miscens æs, ut illud colliget; idque æ proportionem, ut undecim partes sint auri, duodecima sit æris. Hinc Festus censet aurum dici a custodiendo, quod scilicet se custodiat, aut custodiatur ab avaris: græce enim *αἰσῆν*, *custodiens* dicitur; unde et thesauri nomen. Alii aurum dici censent, quod mentes hominum avertat. Hippocrates ab inventore, quem vocatum dicit Aurum, putat dici aurum. Alii ab aurora, quod illi colore sit simile. Præclare Isidorus Pelusiota, lib. II, *epist.* 146 et 233, ostendit divitem dies noctesque tam dire cruciari, ut inferorum supplicium jam perpeti videatur. Jugi enim terrore agitur dum latrones timet, potentiores veretur, famulis non credit; et aliquando a filiis non solum mortui, sed et vivi spoliantur.

ET ÆRUGO FORUM IN TESTIMONIUM VOBIS (SYRUS, CONTRA VOS) ERIT, — *q. d.* Ærugo in Dei tribunali testis erit vestre crudelitatis et avaritiae, taciteque vos accusabit et damnationis vos peraget, quod aurum vestrum malefentis corrumpti et perire potius, quam in pauperes expendere. Ita Cæsarius Arelatensis, *homil.* 2, agens de elemosyna, ait se terri hæc Jacobi dicens: « Quia forte aliquoties, inquit, event, ut per negligentiam vestimenta mea, quæ debebantur accipere pauperes, devorarentur a tineis: et timeo ne mihi ipsi panni ad testimonium proferantur in die iudicii, secundum illud quod Jacobus Apostolus perboratiter increpat, dicens: Agite nunc, et divites, plorabit et ululate, » etc.

Præclare Seneca, lib. III *De Ira*, cap. XXXIII: « Avaritia, inquit, iterum sub terras refert quæ male egerat. » Præclarus S. Basilius, hom. 7 *in divites avaros*: « Grandis profecto insaniam est, inquit, primum, in metallis aurum lidatis omni diligentia in lucem proferre, ac ex hinc reclu-

dere; deinde semel effossum rursus in terra occultare. Nam quicumque hoc facis, profecto et cor simul fodere videris; dicitur enim, *Matth. vi, 21*: Ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum. » Congruenter S. Ambrosius, lib. II *De Jacob et Vita beata*, cap. vii: « Multi defosso auro incubant; aurum eorum sub terra, et cor eorum sub terra: cave ergo ne et tu cor tuum terra vivus infodias. » Depingit hic S. Jacobus avarorum ingenium: quo plures corraserunt opes, eo illas amant ardentius, eo difficultius erogant in egenos, adeoque sibi putrescere malunt, quam alius prodesse. Verissimum est illud S. Hieronymi *ad Paulinum*: « Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. » Et illud Senecæ, *epist. 108*:

Desunt inopie multa, avaritia omnia.
In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Et illud P. Mimi: « Avarus nisi eum moritur, nihil recte facit; » moriens enim opes alii vis usus relinquit. Vera Horatii, lib. II *Carm.*, ode 2:

Crescit indugens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pelit.

Quia nimirum, ut ait Ovidius, lib. I *Fastorum*:

Crevenerit et opes, et apum furiosa cupido:
Et cum possident plura, plura pelunt.

Sapienter itaque Seneca, lib. II *De Beneficiis*, cap. xxvii: « Eo majora cupimus, quo majora venerunt: multoque concitior est avaritia in magnarum opum congestu coacta: ut flammæ infinito acrior vis est, quo ex majore incendio emittit. »

MANUCABIT CARNES VESTRAS SICUT IGNIS. — *g. d.* Quia vos ex avaritia permisistis æruginem manducare aurum; hinc pariter ærugo manducabit carnes vestras in gehenna: nam per quæ quis peccat, per hæc et torquetur, *Sapient. xi, 17*. Manducabit, inquam, non physice, sed moraliter; quia ejus demerito, ac propter illam ardebitis in igne gehennæ, ita tamen ut eo non consumamini, sed vivi semper ardeatis in æternum, uti ardet dives Epulo, *Luceæ xvi, 24*. *Ærugo* enim erit causa cur ignis gehennæ manducet, id est, urat et cruciet, carnes vestras. Hoc est quod ait Isaïas, cap. I, vers. 11: « Ecce vos omnes accendentes ignem, accineti flammis ambulante in lumine ignis vestri, et in flammis quis succendistis. »

Ita S. Gregorius Turonensis, *De Gloria Martyr. cvi*, narrat ex sepulcro cujusdam femine avaræ audita lamenta, et vocem dicentem se in igne auro torqueri, eoque aperto Parochum vidisse aurum liquefactum cum sulfure in os defunctæ infundi.

Et Jacobus de Vitriaco Cardinalis, in *Spec. exemp. dist. 9*, cap. cccxvi, narrat quod, aperto sepulcro cujusdam usurarii, visi sunt bufones aureos ardentem per os ejus projicere, et de ventre iterum extrahere. Alii dicunt demones pecuniam in sar-

tagine liquefecisse, et in os defuncti infudisse, dicentes cum clamore horribili: « Aurum sitisti, aurum bibe. » Nolent hæc avari. Causa est, quod juste et congrue ignis avaritiæ punitur igne gehennæ, et ignis cupiditatis igne conflagrationis. « Avaritia enim, ait S. Basilius, hom. 13 *De avaritia*, malum est quod stare nescit aut quiescere, sed ignis nature simile. » Et mox: « Ignis vehementior est, omnia continuando finibus suis occupat; ea quæ sunt vicini sibi aufert: innox ubi alium sortitur vicinum, et quæ illius sunt, ad se rapit. » Et S. Gregorius, lib. XV *Moral.*, cap. xii, alias x: « Avaritia, ait, desideratis rebus non extinguitur, sed augetur: nam mora ignis cum ligna quæ consumit acceperit, accrescit; et unde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulo post cernitur dilatari. »

Triplex ergo igne ardet avarus: primo, cupiditatis; secundo, curarum et sollicitudinum ardentium ad opes comparandas et augendas; tertio, gehennæ. Alludit S. Jacobus ad illud *Micheæ vi, 40*: « Adhuc ignis in domo impij thesauri inquitatis, et mensura minor ire plena. » Vide ibi dicta. Hinc et Syrus: *sicut ignis refert ad sequens, thesaurizastis*; verit enim, *ignem coacervastis vobis in dies extremos*. Quod Æcumenius sic explicat, *q. d.* Opes vestre quas sicut ignem thesaurizastis, comedent carnes vestras, et in novissimis diebus, adventus scilicet Domini, reperietis opes vestras sicut ignem, in perniciem vestram reconditas et thesaurizatas.

Huc spectant exempla avarorum, qui auro suo puniti vel occisi sunt. Parthi, cæso Crasso, aurum in os occisi infuderunt, æque ac Tomyris, regina Scytharum, in os Cyri cæsi, dicens: « Aurum sitisti, aurum bibe. » Idem fecit Mithridates Aquilio Romano duci. Eodem supplicio avorum memoria Sigismundus Imperator muletavit Philippum Florentinum, ducem suum contra Venetos, quod in Hungariam re infecta auro corruptus revertisset. Ita Sabellianus, *Enneade ix*, lib. IX.

Memorable est quod scribit Hailonus Armenus in *Historia de Tartaria*, cap. xxvi. Anno Christi 1238, inquit, Caliphas, Babylonis rex, turrim habebat refertam auro, argento et variis lapidibus pretiosis: atque obsidione cinctus, ne thesauros attingeret suos, contempsit milites evocare. Verum expugnata demum urbe captus, et vinculis constructus, in illam ipsam turrim, omni prosulo subducto cibo inclusus est: ea insuper objurgatione increpitus: « I nunc et famem depelle thesauris istis, quos tam avidè sitisti. » aulo post fame enectus, inter aurum et gemmas miserandum in modum expiravit.

THESAURIZASTIS VOBIS (ad vestram damnationem) IRAM IN NOVISSIMIS DIEBUS. — *g. d.* Voluistis studiose coacervare aurum verum; ad coacervastis non aurum, sed thesaurum ire, et consequenter vindictæ Dei, puta thesaurum ignis inferni, ad quem ille vos damnabit in die judicii, ut eo ar-

deatis per omnem eternitatem. Thesaurus notat tria: primo, ingenium copiam ire et ignis; secundo, quod æ impiis reservetur in locis reconditis, puta in inferno, æque ac in mente et decreto Dei; tertio, quod ab otiliano tempore, puta ab æterno, illa ipsa reservata et preparata sit: nam, ut ait Paulus Jurisconsultus, *de acquirendo rerum dominio, L. nunquam*: Thesaurus vocatur vetus quedam depositio pecunie, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; » thesaurus enim vox est Græca; dicitur enim quasi *hæretus*; *et aliter*, id est, *repositus in crastinum*, id est, in futurum. Verum S. Bernardus, serm. *De Tripl. miseria*: « Tibi, inquit (peccatorem alloquitur), thesaurus ire thesaurizans pro prorogatis thesauris misericordiam, quos contemnis, et evacuas in misericordiam Dei; » imo vero pro denegatis thesauris misericordiam, et exhibitis immiseriordiam, quibus pauperes vacuos a te abegisti. Denique vox thesauri significat avaros quotidie eum, contento et indefesso studio, per modicas additiones accumulare et augere, ita ut tandem in ingenium cumulum accrescat. « Tu minutatim imponis, sed postea cumulum invenies; attende minuta peccata quotidiana; de minutissimis enim guttis flumina implentur, » ait S. Augustinus, *Contra Advers. legis et Prophet.*, t. Idem, in *Psalm. xlix*, docet justos omnia sua misericordiam opera mittere in thesaurum cœlestem; impium vero opera mala, ut immiseriordiam, mittere in thesaurum gehennalem, qui eum post mortem exspectat.

Ita ex adverso? Tiberius Imperator effusus erat in pauperes, ac Sophiæ Augustæ obijcienti hæc profusione minui fiscum, respondit: « Hic est magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Ergo de quo Deus dedit, congregemus pro pauperes in cœlo, ut Dominus nobis augere dignetur in sæculo. » Ita factum: nam mox ingenium sub cruce defosso reperit thesaurum, uti narrat Gregorius Turonensis, lib. V *Histor.*, xix.

Alludit Jacobus partim ad illud, *Deuter. xxxii*: « De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ, etc.; fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. Nonne hæc condita sunt apud me et signata in thesauris meis? » Partim ad illud, *Rom. ii, 5*: « Secundum duritiam tuam et impœnitens cor thesaurizasti tibi iram, in die ire et revelationis justi judicii Dei. » Illa enim Epistola ante hanc scripta est, imo hujus scribende fuit occasio, ut dixi in *Proœmio*. Sapientior fuit Job, qui libens pro Deo omnia sua perdidit, dixitque: « Nudus egressus sum de utero matris mee, et nudus revertar illuc. » Quæ verba profunde expendens Origenes, lib. I in *Job*: « Non ridebit, inquit, ut me diabolus. Nudus exivi de utero matris mee, nudus ibo sub terram. Nihil habui cum venissem, nihil requiro cum iero. Nihil attuli natus, nihil hinc auferam sublati. Nudus ibo, nudus peculio, sed et pec-

cato; nudus divitiis, sed et impietatis; nudus substantia, sed et injustitia: hæc enim substantiam consequitur. Non comitantur mecum neque malignitas, neque iracundia, neque superbia, neque cupiditas: nudus ero. Non sum ut illi do quibus dicitur: Quia non haberunt tegumentum, inferno vestiti sunt: nudus malis omnibus ibo, bonis vero omnibus indatus, justitia vestitus, sanctitate circumdatus, charitate ornatus, misericordia et bonis operibus coronatus. Beati sunt, et beati erunt, o gloriose Job, qui te imitasti fuerint, omnes qui post te cum fiducia poluerint dicere: Nudus exivi de utero, nudus et ibo in terram. Væ autem illis qui nudi venerunt, innumeris autem injustitiis et impietatibus prægravati ibunt in terram: tales ventur calumitæ et miseria, in die justi et personam non accipientis judicii Dei. »

4. ECCE MERCES OPERARIORUM, QUI MESSUERUNT REGIONES VESTRAS, QUÆ FRAUDATA EST A VOBIS, CLAMAT — in cœlum, poscens vindictam a Deo tam atrocis injuriæ: operarii enim pauperes sunt, et laborando per æstus et frigora exhauriant suum sanguinem et sanguinem: nec habent unde ea restaurant. Victiant enim ex mercede diurna: quare si ea illis negetur, fame, siti et nuditate perire debent tam ipsi, quam eorum conjuges et filii. Unde hoc peccatum comparatur homicidio *Ecclesi. xxxiv, 27*: « Qui effundit sanguinem, inquit, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. » Et *vi, 22*: « Ne ledas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. » Quocirca Deus Judeis præceperat, ut ante vesperam operarii egentibus debitam mercedem solverent: Non negabis, inquit, mercedem indigentis et pauperis fratris tui, sive adventæ qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum; quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. »

Idem reficit jubetque filio suo Tobias, cap. iv, 13; quin et Christus in parabola operariorum *Matthæi xx, 8*, jubet singulis vespere dari denarium diurnum.

Porro in voce *clamat* est catachresis et prosopopœia. Fingitur enim fraudatio mercedis esse persona tam crudelis, adeoque crudeliter in pauperes sæviens, ut ejus tyrannus et sævitia non tantum hominibus sit exosa, sed et Deo, atque fraudantes apud eum accuset, et contra illos ab eo postulet vindictam. Clamor ergo hic non est aliud quam enormitas et atrocitas sceleris, ut excusari vel occultari nequeat, quæ Dei aures et oculos verberat, eumque ad iram et vindictam impellit, adeo ut vincatur pietas Dei, ac punire cogatur, nec possit penam differre, ait Salvianus, lib. I *De Provid.*, cap. i et ii. Sic terra oppressa dicitur clamare, *Job xxxi, 38*: « Si adversum me terra mea clamat (petens vindictam pro justo suo domino,

quasi inique a me possessa, aut quasi non solve-
rim operas mercenarius, justamque mercedem co-
lonis), et cum ipsa sulci ejus deflent » hanc meam
tyrannidem, qua colonis lacrymas fletumque ex-
civi; « si fructus ejus comedi absque pecunia. » Not-
ent hoc principes, qui suos colonos vel subditos
cogunt laborare gratis; item ministri principum,
qui militibus non solvunt stipendia, itaque eos
cogunt vel fame et erumnis mori, vel furari et
opprimere agricolas, vel rebellare; unde oritur
periculum, et exitum reipublice, uti in Belgio
sæpius oculis meis ingenti dolore conspexi.

Porro quatuor sunt enormia peccata, quæ in
Scriptura dicuntur clamare in cælum. *Primum* est
homicidium voluntarium, *Genes. iv. 10*: « Vox
sanguinis fratris tui (Abel, quem occidisti, o Cain)
clamat ad me de terra. » *Secundum*, peccatum Sodo-
moticum, *Gen. xviii. 20*: « Clamor Sodomorum
et Gomorrhæ multiplicatus est, » etc. *Tertium*,
merces operariorum defraudata, ut patet hoc
loco. *Quartum*, oppressio pauperum, *Eccli. ii. 23*:
« Ingentesque filii Israel propter opera vociferati
sunt, ascenditque clamor eorum ad Deum ab
operibus. » *El. Eccli. xxxv. 18*: « Nonne lacrymæ vi-
dunt ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus
super deducunt eas? A maxilla enim ascendunt
usque ad cælum. » Sic Jeremias minatur Judæis
captivitate Chabylonicam, eo quod servos suos
oppresserint, *cap. xxxiv. vers. 11*; et Amos, *cap.
vi. vers. 6*.

QUE FRAUDATA EST A VOBIS, — ἀνεργησθε, id est,
que ablata et crepta est a vobis sive per fraudem,
sive per vim, sive per calumniam: quicumque
enim damnum alteri injuste infert, quomodocum-
que id faciat, dicitur cum sua re defraudare. Sy-
rus, *quam perverse denegastis*.

ET CLAMOR (græce αἰβοὶ, id est clamores) EORUM
(qui messerunt: hoc enim est Græcum μετὰ τὸν ἔρπον)
IN AURES DOMINI SABAOTH INTROIVIT, — q. d. Clamor
eorum exaudivit a Deo, qui etiam eorum faci-
et vindictam. Ingressio orationis acceptatio ejus
est, » ait S. Augustinus in *Psal. lxxxvii. Ex adverso*:
« Excommunicatur ab Ecclesia cæli oratio ejus
qui ad pauperis clamorem obturat aures, » ait
Hugo Card. *Ibid.* Porro τὸ sabaoth habet empha-
sim: Deus enim dicitur sabaoth, id est exercituum,
puta angelorum, fulminum, grandinum, leonum,
luporum, februm, pestilentiarum omniumque
creaturarum: hæ enim militant Deo, ut ad ejus nu-
tum insiliant in ejus hostes, pata peccatores, eosque
quasi carnifices plectant. Ita Deus sideravit Phara-
onem et Ægyptios fulminibus et tonitruis in mari
Rubro, eorumque opes et spolia dedit Hebræis, ut
reperderet mercedem operum et laborum eis de-
bitam, et injuste ab Ægyptiis negatam, juxta *fil.
Sapient. x. 17*: « Reddidit Deus justis merce-
dem laborum suorum, etc.; inimicos autem illo-
rum demersit in mare, et ab altitudine inferorum

eduxit eos. Ideo justi tulerunt spolia impiorum,
et decantaverunt: Domine, nomen sanctum tuum,
et victicem manum tuam laudaverunt pariter. »
Vide dicta *Eccli. xi. 2*, et *cap. xii. vers. 33*.

5. EPULATI ESTIS, — ἐτρώθητε, id est, *delicati
estis*. Epulæ significant tum delicias et copiam
ciborum, vinorum, odorum, florum, unguento-
rum; tum splendorem mensarum, lancium, sey-
phorum aureorum, argenteorum, etc., quibus
irritatur gula, libido, ira, rixa omnisque ex-
citas: unde epulas dicitur voluit quasi edipulas,
ab *edendo*; vel epulas quasi *epulentias* vel *opu-
lentias*, quod non nisi opulentiorum sint, ut pa-
tet in divite Epulone, *Luceo xvi. 19*. Ita Isidorus,
lib. II Etymol., cap. I. Idipsum significat Græcum
τρώγει, scilicet luxum et delicias. Unde *Sapient. xix.*
vers. 11: « Postulaverunt, ait, scas epulationis, »
græce τρώγῃς, id est cibos lautos, delicates et ex-
quisitos, quales habebat ille dives, *Luceo xii. 19*,
dicens animæ suæ: « Requiesce, comede, bibe,
epulare. » In quæ verba scribens S. Basilius ex-
clamat: « O verba stultissima! o dementia sin-
gularem! Nam si porcina habuisses animam,
quid aliud enuntiare potuisses? Ita ne pecunias, et
ita bonorum animæ ignarus, ut eam exceptes
carnalibus epulis? » Porro epulones sibi lauti et
liberales, aliis parci et crudeliter sunt, isque non
tantum elemosynas, sed et mercedem labori de-
bitam negant, ut corrogent eos quibus epulas
instruant: unde apposite mercedi operariorum ne-
gata Jacobus subjicit epulas, quasi causam et
finem: omnes ergo individua sunt epulatio et
immisericordia, crapula et crudelitas. Audi *Eze-
chielem*, *cap. xvi. 40*: « Ecce hæc fuit iniquitas
Sodomæ sororis tuæ: superbia, saturitas panis,
et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus;
et manum egeno et pauperi non porrigebant. »
Et *Jeremiam*, *cap. xxii. vers. 13*, de Joakim rege
Juda: « Væ, ait, qui edificat domum suam in
injustitia, et crænaacula sua non in iudicio: ami-
cum suum opprimet frustra, et mercedem ejus
non reddet ei. » Et *Amos, vi. 6*: « Bibentes vi-
num in phialis, et optimo unguento delibatis, et
nihil patiebantur super contritione Joseph. »

Porro damna epularum sunt: *Primum*, hebe-
tudo mentis: mens enim in epulis et ventre quasi
sepellitur, unde ejus virtus et vigor enervatur.
Quocirca Christus, *Luceo xxi. 34*: « Attendite, ait,
vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula
et ebrietate. » Et *Osse, cap. iv. vers. 11*: « Fornica-
tio, et vinum, et ebrietas auferunt cor. » Vide *ibi
dicta. Secundum*, quod capitis stomachique do-
lores, febres, paralyses, apoplexias et innumeros
morbos conciliant vitæque abbrevient. Unde
illud vulgo tritum: « Plures occidit crapula,
quam gladius. » Quocirca Antisthenes quodam
predicante lauitas: « Hostium, inquit, filii vin-
gunt: « O miser, inquit, desine adversus temet-

ipsum carcerem munire. » Ita Maximus, *serm. 27*.
Rursum deliciae gulam longa irritatione cruciant.
Unde Cyrus Persa avo suo Astyagi lautam cœnam
instruente rogantique « annon coma ista Medica
mellior esset Persica, » respondit: « Nequaquam,
avo; sed est multo simplicior et directior apud
nos via ad satietatem, quam apud vos. Nam ad
hanc nos deducit panis et caro: at vos eodem
quidem quo nos, tenditis, sed per multas amba-
ges sursum deorsum vagantes, vix tandem eo per-
tingitis, quo nos jam dudum perveneramus. » Ita
Xenophon, *lib. I*. Huc spectat illud Dionysii, Sici-
liæ tyranni, apud Eusebium, *lib. VIII Præpar.*,
cap. v: « Illis animalibus similes sumus, quibus
comedendi bibendique non ad aliud, quam ad
perniciem suam copia solet offerri. » Ardenter
vero intonat S. Chrysostomus, *hom. 34 ad Popu-
lum Antiochen.*: « Tempus est belli, tempus certami-
nis; tu vero sedes in deliciis? Stat stridentis
dentibus adversarius, tu autem mensis vacas?
Christus fame labescit, et tu voracitate temep-
sum distendis? Numquid mactandi sumus, quo-
niam nos ipsos saginamus? » et Clemens Alexan-
drinus, *lib. II Pedagoga*, *cap. I*, circa medium:
« Est autem valde a ratione alienum et inutile, et
nequaquam humanum, peccandum more pingue-
factum morti nutrire. »

Tertium, quod epulonem ad pauperitatem redi-
gat. Hinc monet Sapiens, *Prov. xxii. 20*: « Noli
esse in conviviis potatorum, nec in comessatio-
nibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt:
quia vacantes potibus, et dantes symbola, con-
sumentur, et restietur pannis dormitatio. » Helio-
gabalus, postea Imperator, cum deliciose viveret,
reprehensus a quodam qui dicebat: « An non
times ne post delicias pauper fias? » respondit:
« Quid melius, quam ut ipse mihi hæres sim, et
uxori meæ? » Ex epulis ergo oritur pauperia, ex
pauperitate furti, proditores et eversiones ur-
bium et rerum publicarum. Quocirca Lyeurgus
ex Sparta sustulit delicias omnemque luxum,
teste Plutarcho in *Lacon*.

Quartum, quod animi harmoniam dissolvat,
faciatque protervum, procaecum, litigiosum, rix-
osum, pugnaem. « Cui vix? cuius patri vix? cui
rixæ? cui fovæ? cui sine causa vulnera? cui suf-
fusio oculorum? Nonne his qui commorantur in
vino et student calicibus epulandis? Ne intuearis
vinum quando flavescit, cum splenderit in vi-
tro color ejus: ingreditur blande, sed in novis-
simo mordebit ut coluber, et sicut regulus ve-
nena diffundet, » *Proverb. xxii. 29*. Quocirca vere
S. Basilius, *hom. De Paradiso*: « Corpus, inquit,
abunde saginatum, et anima illi immersa, et ad
peccandum proclivis facta, compendium quod-
dam est ad lasciviam et proccacitatem, ac simul
omnia ea quæ vitia sunt. » Ita Diogenes cogno-
mento Cynicus, id est canis, vel caninus, roganti
« qualis ipse esset canis, » respondit: « Esuriens,
sum Meliteus; satur, sum Molossus: » eo quod

esuriens blandiretur, satur morderet, omnesque
carperet. Ita Laertius, *lib. VI*.

Quintum, quod hominem faciat ineptum ad
vigilantiam, laborandum, pugnam, studen-
dum, orandum, eumque reddat quasi bestiam
et porcum, imo cadaver vivum, ut ait Sophocles
in *Antigono*; unde epulones et ebriosi incapaces
sunt disciplinae, monitionis, gratiæ divinae, Sa-
cramentorum et rerum salutis æternæ; ut pene
eorum salus sit desperata. Tota enim eorum
mens, lotus sensus est in palato et ore, non in
corde. Deliciosi ergo non sunt aliud quam perditio
sanctitatis, temporis, honoris, castitatis, corporis
et mentis. Deliciosi enim plus sapiunt palato
quam cerebro, juxta illud:

Sunt quibus in solo est sapientia tota palato.

Quocirca Clemens Alexandrinus, *lib. II Stromat.*,
cap. I: « Is, inquit, qui ad luxum mensuram
propensi sunt, et suos sibi morbos enutriunt,
preest demon helluo maximus, quem ego non
verborum appellare ventridemonem, demonum
autem pessimum et perniciosissimum. » Et inferius
citatis Platonem dicentem: « Mihi autem cum
venissem, quæ illic beata vita dicitur, Italicis et
Syraucanis mensis plena, nullo modo placuit,
bis die saturum vivere, etc. Ex his enim nullus
homo, ex his qui sunt sub cælo, potest esse pruden-
s, utpote qui mentem in ventre infoderit,
similis pisci qui hæret, id est asinus, dicitur, quem
dicit Aristoteles solum ex animalibus habere cor
in ventre. Tales sunt illi qui in ventrem credide-
runt, quorum Deus venter est, finis interitus, »
ut ait Apostolus, *Philip. iii*.

ET IN LUXURIS ENUTRISTIS CORDA VESTRA. — « Lu-
xuria » hic significat luxum epularum, vestium
omniumque deliciarum: hisce enim enutriuntur
et saginantur corda et corpora epulonum; atque
incitantur ad libidinem. Hoc enim significat vox
Græca ἐνυτρώθητε; Syrus vertit, *sanctus egistis*,
per metalepsin, quia scilicet epulones ubi mero
incaluerunt, solent lascivire, protervire, et in
diceria, scomniata et sanas erumpere.

IN DIE OCCISIONIS (1). — Græca addunt ἡμέρας, id est
sicut, q. d. Continne epulati estis adeo splendide,
quasi quotidie agerent epulum solemne et diem
festum, in quo solent Deo offerri et occidi vice-
time, ex hisque convivium instrui, perinde ac
si omnes dies essent festi et epulis destinati. *Se-
cundo*, tollendo τὸ ἡμέρας, id est sicut, uti tollit Nos-
ter, sensus est, q. d. Crebro instruxistis splendi-
dissima convivium, in hisque vacastis ventri et ve-
neri: ut taxet non tantum frequentiam, sed et
nimium luxum conviviorum: dies enim occisio-
nis est dies solemnis sacrificii et epuli, quo multe
mactantur pecudes, aves et pisces ad instru-
-

(1) Alii τὸν in die occisionis rectius interpretant, *pe-
cudibus mactandis similes*. Indicavit igitur Apostolus
elegantissima hac locutione, quæ mala a divino munus
imminerent, dum fit otio et luxu diffident.

dum magnificentum convivium. Tales dies apud Gentiles erant Calende, Hilaria, Saturnalia, Charistia, Sponsalia, Repotia, Natalitia, Iudi, triumphali aliisque lecti et celebres, quibus instruebant epulas sumptuosissimas.

Sic hodie nonnullis in locis ii qui de Magistratu sunt, perpetua quasi agitant convivia, eaque splendida, idque ex erario non suo, sed communi populi, quod taxat hic Jacobus, tum quia excedunt in frequentia et splendore ferulorum; tum quia extruuntur ex labore et sudore pauperum; tum quia eos faciunt ineptos ad agendum consilia et judicia, quae illis ex officio incumbunt ad recte administrandam rempublicam; tum quia dant scandalum subditis, quibus praevidere debent exemplo modestiae et sobrietatis. Sic illi privati festa Pasche, Pentecostes, Nativitatis Christi celebrant pompa vestium et conviviorum, ad eaque se preparant multis diebus; ita ut negligant sacram confessionem, communionem et devotionem, etc., quia caro suffocet spiritum, in quos invehitur S. Bernardus, serm. 3 *De Adventu*.

Mystice, *q. d.* Epulamini et saginatis corpora vestra quasi hostias ad mortem, ut patetis epulum lumbricis et bufonibus, æque ac demonibus et gehennæ. Similes ergo estis porcis, qui saginantur ad mactationem, ait Theodorus Studita, serm. 37. Unde Syrus verit: *In deliciis viciis super terram, et sanas egistis, ac nutritis idem vestra tanquam ad diem mactationis*. Sic ait Jeremias, cap. xii, 3: « Sanctifica eos in die occisionis, » id est, destina et prepara eos ad occisionem, ut scilicet impii Judei mactentur a Chaldeis: unde vers. 9, invitans bestias ad cadavera eorum devoranda quasi ad epulum solenne: « Venite, inquit, congregamini, omnes bestiae terræ, prope ad devorandum. » Et *Psal. XLIII, 22*: « Estimati sumus sicut oves occisionis. » Et *Ezech. XXXII, 4*, de Pharaone: « Projiciam, inquit, te in terram, super faciem agri abjiciam te, et habitare faciam super te omnia volatilia cæli, et saturabo de te bestias universæ terræ. » Et cap. xxxix, 3, de Gog et Magog: « Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua, et populi qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili et bestiis terræ dedi te ad devorandum.

Alii permulti, in die occisionis referentes ad sequentia, explicant de Christo et Christianis, *q. d.* « In die occisionis, » id est Paschalis, quocirca soletis agnum Paschalem, « addixistis et occidistis justum, » puta Christum verum agnum qui tollit peccata mundi. Ita *Æumenius*, *Beda*, *Hugo*, *Dionysius*, *Gagneius*, *Catharinus*, *Serarius*, *Salmeron* et alii. Rursum simplicius: « Justum, » id est justos Christianos, occidistis in die publico et solemniter, quem occisioni eorum destinastis, inquit *Lyranus*, ac denique me *Jacobum cognominatum Justum* simili die mox occidistis.

G. ADDIXISTIS — morti: græce enim est *κτείνω*, id est *condemnastis*. Ita *Syrus*, unde se-

quitur et *occidistis*. Sic S. Gregorius, hom. 17 in *Evangel.*: « Ne apud justum iudicem, ait, nostra nos taciturnitas addicat, » id est condemnent. *Quin* et *Cicero in Pisonem*: « Hujus ipsius domum everfisti, ait, cujus sanguinem addixeras, » effusioni scilicet, et morti. Perperam ergo *Beda*, *Lyranus*, *Hugo*, *Dionysius* et alii pro *addixistis* legunt *adduxistis*. *Judei* enim ad Christum conversi (quibus directe hæc scribit *Jacobus*, ut patet cap. xi et seq.) per orbem sparsi multis in locis erant potentes, ut pecuniis testes et iudices corrumpere possent ad condemnandos innocentes et justos, quin et ipsi in nonnullis urbibus suos habebant iudices et magistratus.

ET OCCIDISTIS JUSTUM, — tum Christum, ut paulo ante dixi: unde græce est *τὸν δίκαιον*, *q. d.* illum justum, eximum scilicet, et antonastice, qui est princeps et parens justorum omnium, Ita *Æumenius*, *Hugo* et alii. Vel « justum, » scilicet S. Stephanum, qui fuit plenus fide et Spiritu Sancto, ac diaconus S. Jacobi; vel potius justum quemlibet. Est climax sive gradatio: crescit enim oratio, *q. d.* Vos, o divites, non tantum mercedem operariis negastis, sed et occidistis innocentes et justos per calumnias, falsos testes, corruptos iudices, ut eorum bona invaderetis. Loquitur enim directe Christianis divitibus et avaris, ut patet ex præcedentibus, non Judeis Christicidis; nisi quis cum *Beda* dicat ad eos quoque indirecte extendi sermonem. *Jacobus* enim ita fideles instruit, ut infideles non negligat, sed eos satagat ad Christum convertere. Esto enim pontifices Hierosolymis agentes proprie occiderint Christum, tamen id fecerunt per plebem coram Pilato clamantem: « Crucifige, crucifige eum; » plebs autem hæc collecta erat ex Judeis toto orbe dispersis, ad quos scribit: hi enim convenerant Hierosolymam, ut ibi de more celebrarent Pascha.

Denique nonnulli pro *occidistis*, exponunt *expoliastis, depravatistis*, ut ex ejus opibus et præda epulas vestras (de his enim egit paulo ante) instrueretis. Tam dira enim bonorum deprædatio, quæ pauperes sæpe fame et miseris emori cogit, in Scriptura vocatur occisio, ut *Ecclesi. XXXIV, 25*: « Panis egenatum vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est; qui auferit in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. » Et *Jerem. II, 34*: « In alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum, » ubi de pauperum prædonibus loquitur. Similis locus est *Prov. XII, 22*.

ET NON RESTITIT VOBIS, — exemplo Christi, de quo ait *Isaias*, cap. LIII: « Sicut ovis ad occisionem ductor, et quasi agnus coram tonante se obmutescet, et non aperiet os suum. » Ita fecere Sancti patientes et Martyres. Unde *Tertullianus*; lib. *De Patientia*, cap. XIV, patientis os in adversis tacens, ait taciturnitatis honore signatum. Alludit *Jacobus* ad illud *Isaiæ LVII, 1*: « Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo. » Ita olim la-

zabel per falsos testes occidit Naboth, ut ejus vineam occuparet, III *Regum*, XXI. Græce est *ἀπαγορεύει*, in presenti, *q. d.* Christus adhuc tacet, et non resistit vobis, o Judei; sed post paucos annos resistet, rugietque ut leo, quando per Titum Hierosolyman et *Jr*eam excidat.

Christum ergo seculi sunt patientes et Martyres, qui tyrannus non restiterunt, etiam cum possent; imo ad rationem et lauream martyrii requirunt, ut non resistat, sed mortem pro Christo sponte acceptet, itaque voluntaria morte testimonium perhibet fidei, eamque suo sanguine quasi obsignet, ut docet noster *Lessius*, lib. III *De Justitia*, cap. 1, dub. 3. Hinc Theologorum est axioma: *Martyr non pugnat*. Milites ergo qui pro fide pugnant occumbunt, agunt ut milites, et militum locum et coronam sortiuntur, non Martyrum. Hoc est quod de Martyribus canit Ecclesia:

Cæduntur gladiis more bidentium:
Non murmur resonat, non querimonia;
Sed corde tacto mens bene conscia
Conservat patientiam.

Quocirco Thebæa legio duce Mauritio, eum posse resistere Maximiano Imperatori, noluit, sed depositis armis, ac positus genibus, jugulum ei præbuit. Idem fecerunt decem millia militum duce Zenone, ab eodem mactati Romæ ad Aquas Salvas: hi enim militibus non resistendo facti sunt Martyres.

7. PATIENTES IGITUR ESTOTE, — Græce *μακροθυμήσατε*, id est, *longanimes estote*. Convertit sermonem a divitibus affligentibus ad pauperes afflictos, *q. d.* Tolerate, o Christiani, cum videtis vos a divitibus avaris et superbis, etiam Christianis, opprimi, ac tam injusta et dira pati: licet enim diu videatur persistere eorum tyrannus et gloria, æque ac vestra oppressio et erumna, durate tamen, quia brevi adveniet Christus justus iudex, qui illorum tyrannidem acriter puniet, et vestram patientiam large remunerabitur.

USQUE AD ADVENTUM DOMINI. — *q. d.* Patientes estote per totam vitam usque ad mortem et iudicium, tum particula *usque*, tum universale: hoc enim alibi passim vocatur « adventus Domini. » Quare minus recte *Æumenius* « adventum Domini » dici censet, quo Christus venit ad excidium Hierosolyman per Titum et Vespasianum. Græce *ἕως τῆς παρουσίας*, id est, *usque ad presentiam Domini*, *q. d.* Adveniet Dominus, seque presentem vobis sistet, ac sua presentia vos plane consolabitur.

ECCE AGRICOLA. — Exemplo agricolæ docet, quam debeant esse longanimes, simulque docet eos hæc in re debere imitari agricolæ, eorumque spe se solari, *q. d.* Sicut agricolæ multos magnosque subeunt labores arandi, serendi, sarriendi, «candi, etc., ob spem messis et fructuum, licet remotam et distantem, quam patienter et longanimitate expectant, ideoque durant in continuis la-

boribus: ita et vos, o fideles, sustinete fortiter et longanimitate omnia adversa, præsertim quæ a divitibus et potentibus tot tantaque injuste patimini, spe mercedis et coronæ celestis quam dabit vobis Christus iudex, ac licet ea differatur aliquantum, durate tamen in vestra tolerantia, quia veniens veniet, et non tardabit multum, *Habacuc II, 3*; juxta illud Christi promissum: « Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique juxta opera sua, » *Apocal. XXII, 12*. Vere Euripides apud *Stobæum*, serm. 33:

Agricolæ vitam voluptatem capit,
Dum tristitiam spe futurorum solatur.

Et *Tibullus*, eleg. 6, lib. II.

Spes fovet agricolas, spes sulcis credit aratri
Semina, quæ magno fenore reddat ager.

Præclare S. Ambrosius in *Ps. LXXII*, quem inscribit: « De interpellatione David, » ad illud vers. 4, *Quantus bonus Israel Deus*, etc.: « Bonus, ait, huic semper est Deus, qui novit, quo tempore metat: et ideo quasi bonus agricola, hic arat agrum suum quasi quodam rigore abstinentie vomere; hic stirpat quadam lege virtutum amputatrice vitiorum; hic stercorat humilando se usque ad terram, sciens quia Deus de terra suscitavit inopem, et de stercore erigit pauperem; hic custodit fructus suos, ut illic securus recondat. » Nec minus elegantur *Chrysologus*, serm. 103: « Credamus quod crux nostri corporis sit aratum; fides, semen; sulcus, sepulcrum; resolutio, germen; expectatio, tempus: ut cum ver Dominici adventus ariserit, corporum nostrorum matura tunc viriditas vitalem resurgat in messem, nescituram jam finem. » Quanta erit tunc et quam beata horum spiritualium agricolarum felicitas? O felices, inquit, labores, qui tam uberes nobis fructus protulerunt! *Isaiæ IX, 3*: Letabuntur coram te sicut qui letantur in messe. *Psalm. CXXV, 5*: « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent, » etc. Stat nimirum fixa Apostoli sententia ad *Galat. VI, 8*: « Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. » Et *II Cor. IX, 6*: « Qui parve seminavit, parve et metet: et qui seminavit in benedictionibus, de benedictionibus et metet. »

PRETIOSUM FRUCTUM TERRE. — « Pretiosum, » primo, quia fructus hic agricolis magni laboris et operarum stat pretio. Secundo, quia in se pretiosus est, utpote vitam hominis sustentans, robrans et recreans. Tertio, quia magno pretio venditur.

Notat *Clemens Romanus*, II *Const.* cap. ult., S. Jacobum et fratrem ejus Judam fuisse agricolas, ideoque sapiens exempla et similitudines mutuari ab agricultura. Sed hujus rei penes agricultorem sit fides.

PATIENTER FERENS, — *μακροθυμῶν*, id est *longanimitate agens*, longanimitate laborans, longanimitate expectans. Ita *Figurina*, *Pagninus* et alii; unde

codices Graeci addunt *in ipso*, id est *in ipso*, id est, ipsum scilicet fructum expectans; Syrus, *super ipsos*, scilicet fructus.

Donec accipiat temporaneum et serotinum. — Graeca addunt *in ipso*, id est *in ipso* et pluviam. Ita Syrus. Imber temporaneus, id est prepropereus, est qui tempestive, puta in octobri, depluit jacta semente, ut eam faciat germinare; serotinus, qui sero, puta in aprili vel maio, ad maturandas fruges. Vide dicta *Ierem.* v. 24, et *Osee* vi. 4. Segetes enim suum habent diem, cujus quasi aurora et mane sunt germina, serum et vespera est messis. Porro omnis spes frugum omneque bonum agricolae consistit in pluvia, sementi et messi opportuna, ut, cum hanc habet, videatur messem habere in manu. Unde Moses: «Aperiet, inquit, Dominus thesaurum suum optimum, caelum, ut tribuat pluviam terrae in tempore suo,» *Deuter.* xxviii, 12. Quocirca nonnulli per temporaneum et serotinum accipiunt fructum de quo processit; ac per fructum temporaneum accipiunt precocem et primum, per serotinum tardum et posteriorem. Sic sunt ficus praecoces in julio, et serae in septembri. Sic in eadem arbore alia pira, cerasa et pruna primo maturescunt, alia sero et tarde. Idem est in agris et segetibus. Ita Hugo, Thomas Anglicus, Salmeron, Fevardensis et alii.

Unde mystice Beda hae applicans patienti: Fructus, inquit, justi et patientis temporaneus est gloria animae: haec enim statim datur post mortem; fructus vero serotinus est gloria corporis: haec enim dabitur serotino, puta in fine mundi in die judicii. Rursus, temporaneus est augmentum gratiae et justitiae, quod illico datur in hac vita; serotinus, est corona caelestis, quae datur post vitam. Denique apposite ad priorem sensum de imbre: Imber temporaneus est gratia preveniens, serotinus est gratia subsequens, ait Hugo. Unde orat Ecclesia: «Tua nos, quasumus, Domine, gratia preveniat et sequatur, ac bonis operibus jugiter faciat esse intentos.» Idem in tentatione, ariditate et desolatione orandum insinuat hic S. Jacobus.

Rursus, imber temporaneus est initium fidei et virtutis, puta inchoatio vitae sanctae; serotinus est ejusdem profectus et perfectio. Allegorice S. Hieronymus in *Ierem.* v, et Cyrillus in *Zachar.* cap. x, per «temporaneum» imbrem accipiunt vetus Testamentum, quia prius datum; per «serotinum», novum Testamentum, quia serius datum, et quia nos ad perfectionem gratiae et gloriae perducit.

8. PATIENTES IGHUR ESTOTE ET VOS, — *μνησθησθε*, id est, longanimes estote in patiendi injuriis divitum et potentum, *q. d.* «Si agricolae hae patienter ferunt pro temporalibus fructibus, quanto magis vos pro aeternis patientes esse debetis! Estote ergo patientes, et confirmate corda vestra, ut adventum iudice Christo laeti et pro-

bati esse valeatis,» ait Anacletus Papa, *epist.* I. Simili comparatione athletae, pugilis et stadiodromi Paulus incitat fideles ad constantiam in patiendi et certandi: «Omnis,» inquit, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam, I *Corinth.* ix, 25. Sane si quis attente consideret dolores et labores quos subeunt agricolae, athletae, milites, opifices pro medico lucro, erubescet quod pro Deo et caelo tam modica, tam frigide et aegre patiatur et agat.

ET CONFIRMATE CORDA VESTRA, — ut firmiter detis in vestra tolerantia. Sic ait Apostolus: «Confortamini in Domino, et in potentia virtutis Dei. Induite armaturam Dei, ad possitis stare adversus insidias diaboli,» *Ephes.* vi, 10. Vide ibi dicta. Et David: «Expecta Dominum, viriliter age; et confortetur cor tuum, et sustine Dominum,» *Psal.* cxvi, 14. Antistropa hinc Jacobi sententia est illa eodem aeo, isdem fidelibus a S. Petro scripta *epist.* I, cap. v, 10: «Deus autem omnis gratia, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passus ipse patriciat, confirmabit solidabitque.» Quae sane mira est consolatio; simulque docet primo, hanc confirmationem magis esse gratiae Dei, quam nostrarum virium gratiae Dei cooperantium; secundo, Deum post modicum tolerantiam, copiosam mittere consolationem et robur, quo nos in patientia et virtute perficit, confirmat et solidat, ut proinde in qualibet tribulatione et tentatione debeamus esse patientes et generosi, certo scientes, si id fecerimus, Deum illico affore, et omnem vim tribulationis elisurum, ut quilibet in seipso experitur.

QUONIAM ADVENTUS (*παρουσία*, id est *praesentia*) **DOMINI APPROQUAVIT, —** ut post brevem hanc vitam iudicet et premiet nostram patientiam. Sic Apostolus: «Ego, inquit, jam delibor, et tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex; non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus,» II *Timoth.* iv, 6.

9. NOLITE INGENESCERE, FRATRES, IN ALTERUTRUM, UT NON JUDICEMINI. — *q. d.* In injuriis et pressuris nolite nimis dolere et flere, impatientiam ostendere, murmurare et trisci vobis mutuo, ne propter impatientiam a Domino condemnemini: hoc enim significat graecum katakritētē, licet aliqui legant kritētē id est *judicemini*, et ita legit Noster; sed *judicare* in Script. saepe idem est quod condemnare per metalapsin.

Nota *to in alterutrum*. Solent enim pauperes et afflicti, cum cor plenum habent dolore, crumpere in gemitus, ac queri nunc de divitum et fortunatorum nimia felicitate, potentia et tyrannide, nunc de sua injuria et afflictione, nunc de proximorum meliori sorte et conditione. Ingenescendo

ergo divitibus obmurmurant, sibi sunt impatientes, proximis invident, itaque tandem de Deo queruntur, ejusque providentiam accensant, quod alios fortunat, se vero miseros efficiat et injuste opprimi sinat: quin et subinde injuriam passi ab uno, alteri innocenti similem inferunt iniqua ratione, ut vel injuriam suam sarciant, aut socium in poena sibi asciscant, itaque suum dolorem levigent; solatium enim est miseris in poena habere socium, sed hoc manifesta est injustitia. Denique afflicti utrimque stimulant dolore subinde ingemiscunt, suasque injurias exponunt Deo, et apud eum se invicem accusant, postulanteque vindictam: Deus autem non raro utrosque exaudit et punit. Hic ergo gemitus oritur ex impatientia: ejus auctor et choragus est diabolus. Nam, ut ait Tertullianus, lib. de *Patientia*, cap. v, «natales impatientiae in ipso diabolo deprehendo jam tunc, cum Dominum Deum universa opera sua homini subjecisse impatienter tulit. Decepit homines, quia inviderat; inviderat autem, quia dolerat; dolerat, quia patienter utique non tolerat.» Ejus remedium assignat Apostolus, *Galat.* vi, 2: «Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.»

Porro gemitus signum est et effectus animi debilis, infirmi et feminei: «Omne enim invalidum natura est querulum,» ait Seneca. Veri enim fortes et generosi, quales fuere Martyres, in adversis et tormentis quibusque non gement, sed stant quasi incudes, imo exultant, triumphant, et tyrannos irident, ut fecerant Machabei, II *Machab.* vii. Praclare S. Chrysostomus, hom. *3 ad Popul.*, docet gemitum et tristitiam omnem esse inutilem, excepta ea quae suscipitur propter peccatum: hujus enim ipsa proprium est remedium: «Peccunia, ait, quis mulctatus est; doluit, non emendavit. Filium amisit; doluit, non resuscitavit mortuum. Contumelias affectus est; doluit, non revocavit contumeliam. Infirmitur; dolet, morbum non aufert, imo auget. At peccavit quis; tristatus est, peccata delevit: nam quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Ergo tristitia tantum facta est propter peccatum, a quo nata est; ideo ut tinea ipsum corrodit et absunt.»

ECCLE JUDEX ANTE JANUAM ASSISTIT, — *q. d.* Christus iudex a caelo omnia vestra cominus intuetur, perinde ac si ante januam vestram apertam consistens, intueretur omnia quae in domo vestra geruntur; nolite ergo ingenescere in alterutrum, quia ipse uti vult vestras afflictiones et injurias, ut eas ulciscatur, ita pariter videt vestros gemitus et impatientiam, ut eam castiget. Sic dicimus litigantibus et pugnantibus: Quiescite; nam prelor est ante ostium, qui vos comprehendet et in carcerem conjicit. Hoc est quod ait Psaltes, *Psal.* cx, 20: «Dominus de caelo in terram prospexit, ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum.»

Secundo, Christus «ante januam assistit,» id est imminet, brevique veniet ad iudicium tum particulare, tum universale, quo vestram patientiam laudabit et coronabit, persequendum vero tyrannidem damnabit et punit. Nam ex iudicio particulari, quod cito adveniet, pendet sententia cuiusque in iudicio universalis. Quicquid enim de me statuerit in morte, id ipsum publice confirmabit Christus in die iudicii, ut ritum et fixum sit per omnem aeternitatem. Atque hac ratione verissimum est iudicii diem prope esse respectu singulorum, adeoque illum cuilibet imminere. Ita S. Augustinus, *epist.* 86 ad *Hesichium*: «In quo, ait, quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.» Unde concludit: «Vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum inveniat eum Domini adventus: imparatum autem inveniet ille dies, quem imparatum inveniet suae vitae hujus ultimus dies.»

Moraliter: Cum tantum a conepiscentia ad peccatum, cogitemus: Ecce iudex ante januam assistit: iudex, inquam, qui acerrimus peccati est vindex. «Nobis magna est indita necessitas juste recteque vivendi, qui cuncta facimus ante oculos iudicis, cuncta cernentis,» ait S. Augustinus in *Solitudo*, cap. xiv, et Boetius, *De Consolat.*, lib. V, *poes.* 6. Adit S. Augustinus: «Si gressus meos semitasque consideras, et die noctaque super custodiam meam vigilas, omnes semitas meas diligenter notans speculator perpetuus, vult si totius creature tuae coeli et terrae oblitus, tantum me solum consideres, et nihil sit tibi cura de aliis: quia sicut unum totum simul perfecte consideras, sic singula quaelibet; sic igitur super custodiam meam stas, sicut si omnium oblitus sis, et mihi soli intendere velis.»

10. EXEMPLUM ACCIPIET, FRATRES, EXITUS MALI LABORIS ET PATIENTIE. — «Exitum malum» vocat asperam Sanctorum mortem, ait Gagneus. Sic *Sapient.* iii, 2, dicitur de Sanctis patientibus et Martyribus: «Visi sunt oculis insipientium mori, et aestimata est afflictio exitus illorum, et quod a nobis est iter exterminium, illi autem sunt in pace.» Sic Gentiles olim Christianos et Martyres vocabant *βότανους*, *biothanatos*, id est violenta morte morientes. Graecum est *αυτοθάνωσις*, id est *maiorum passio*, afflictio, dolore perpassio, quae summa est in violenta morte et martyrio, quod in veteri Testamento fortiter subierunt Abel, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Zacharias, etc. in novo Joannes Baptista, S. Stephanus, S. Jacobus Zebedaei, etc. Hortatur fideles ad patientiam et constantiam exemplo Martyrum tum veteris, tum novi Testamenti, ut illud velit spectulum imitantur, et ad illud vitam suam conferunt.

Ita Alexander Magnus ad magna se incitabat legendo et consid-rando heroica facta Achillis, Alexandri Scipio, Scipionis et Alexandri Julius Caesaris.

san tesis Plutarcho in *Apop. Rom.*, et id. *De Pfectu virtut.* Hoc est quod ait Paulus, *Hebr.* XIII, 7: « Memento praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum influentes exitum conversationis, imitamine fidem. » Et cap. XII, vers. 1: « Ideoque et vos tantam habentes impositam jubem testum, dependentes omne pondus et circumstantias nos peccatum, curramus ad propositum nobis certamine, aspicientes in auctoritate dei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusionem contemptam. »

Quocirca recte ait S. Augustinus, serm. *47 De Sanctis*: « Solemmitates Martyrum exhortationes martyrorum sunt, ut imitari non pigeat quod celebrare delectat. » Ita S. Justinus, *Apolog.* 1 et 2, testatur se fortitudine Martyrum conversum esse ad Christum. Vita enim et mors Sanctorum est quasi lex viva, quae suis factis et moribus edicit quid facto opus, quid lex, quid Deus, quid religio velit. « In Sanctorum vita cognoscimus quid in Scriptura legere debeamus, » ait S. Gregorius, hom. 40 in *Ezech.* Hinc Philo, lib. *De Abraham*, ait leges scriptas esse commentarios vitae Sanctorum. Vice versa S. Augustinus, lib. *De Mendacio*, cap. XV, docet vitam Sanctorum esse interpretationem Scripturarum.

Rursum S. Gregorius, lib. XXV *Mor.*, VII, ait ignem olim jussum in altari ali lignis, ut significetur ignem charitatis nobis alendum per exempla Sanctorum. « Ignis enim iste, ait, in altari Domini, id est, in corde nostro citius extinguitur, nisi solerter adhibitis exemplis patrum et Dominici testimonio roboretur. » Et lib. XXVII, cap. V, vel VI, explicans illud *Psalm.* LXXV, 5, *Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis*: « Ex aeternis, ait, montibus Deus nos illuminat, quia per admiratam vitam Patrum praecedentium radio nos suae claritatis illustrat. » Viderunt idcirco Gentiles: unde Aeneas ad Aescanum filium, *Aen.* 6: «

To pater Aeneas, et avunculus excitet Hector.

Et alius:

Tunc bene fortis equus reserato carcere currit,
Cum quos praeterat quosque sequatur, habet.

Nunquam Theseus nec Saronem, nec Procestem, nec Creontem tyrannum, nec bicorporem Minotaurum interfecisset, nisi sibi Herculis exemplum proposuisset, ejusque facinorosa factis exprimere decrevisset.

LABORIS. — Jam haec vox non est in Graeco, sed comprehenditur in praecedenti *xaxenabig*, id est, *maceratione in passione*.

ET PATIENTIE, — *παροχρησις*, id est *longanimitas*.

QUI LOCUTI SUNT IN NOMINE DOMINI, — dicentes: « Hec dicit Dominus, » « Nomen » ergo significat personam, auctoritatem, jussum, voluntatem, in sanctum Domini. Propheta enim inspirati a Deo promebant oracula et mandata Dei, non sua.

11. ECE. — Haec vox primo est nota admirationis, aequae ab Latina ingentis, quod per tantam miseriam perventum sit ad tantam gloriam, ait Thomas Anglicus. Secundo, est adhortantis ad imitandum Sanctorum patientiam, ut per eam eandem cum illis coronam adipisci mereantur.

BEATIFICANUS (beatos predicamus; Syrus, *dominus illis טובא tuba*, id est bonum, puta summum, hoc est beatitudinem) EOS QUI SUSTINERUNT — exemplo Christi, qui ait: « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum, » *Matth.* V.

Pro qui sustinuerunt graeco est *τροπικωτα*, id est, qui sustinent. Ita Pagninus, Tigurina et alii; sed Interpres legit *τροπικωτα*, in aoristo, id est, qui sustinuerunt: non enim quis in vita, sed duntaxat post mortem dicendus est beatus, ut aiebat Solon ad Cresum. Hinc Ecclesia in Canone Missae nullos Sanctos recollit et celebrat, nisi eos qui multa sustinuerunt martyresque obierunt, ut S. Petrum, Paulum, Jacobum, Andream, Laurentium, Caecliam, etc. Jam enim patefacto per Christum caelo, illico Martyres omnes e terra evolant in caelum, ibique visione et gloria Dei beantur; uti contra Calvinum, qui ait eos usque ad diem iudicii dormire sub altari, docet Ecclesia catholica.

Martyres ergo fuere « feliciter infelices, » ait S. Augustinus in *Psalm.* CXXVII, quibus in passione martyrii tanquam vasculis fractis (ad instar militum Gedeonis, *Judic.* VII, 20) major eorum gloriae fulgor emicuit, quae impios Evangelicis praedicationis inimicos, inopinata illis Christi claritate superavit, » ait idem Augustinus, *Quest.* in lib. *Judicum*, cap. XX. Idem, lib. XIII *De Civit.*, VI: « Mors, inquit, cum sit poena nascentis, si pro justitia pietateque pendatur, fit gloria nascentis. » Idem, serm. 26 *De Sanctis*: « Reddere, ait, debemus Martyribus honorificentiam, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacratam hostiam pro nostra propitiatione Domino se obtulerunt, praesertim cum dicat ad Sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me honorat; et qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat Christum; et qui spernit Sanctos, spernit Christum Dominum nostrum. »

SUFFERENTIAM JOB AUDISTIS, — *τροπικωτα*, id est tolerantiam, sustinentiam, patientiam. Producit e multis patientibus unum Job, quia ipse fuit speculum et exemplar singulare patientiae, ut ait S. Hieronymus, *epist.* 103, quod Deus toti mundo omnibusque saeculis speculandum et imitandum proponere voluit. Unde Suidas, verbo Job, eum vocat « firmissimam columnam et incudem; » S. Cyprianus, tract. *De Bono patientiae*, « ad summum fastigium laudis patientiae virtute promotum; » S. Basilus, hom. 4 *De Gratularum actione*, « adamantini cordis hominem, et ut scopulum in mari eminentem, et exemplum fortitudinis; » S. Hilarius, in *Psalm.* LXXVIII et CXXVII, « *ut verba*

rum passionum humanarum gloriosum et beatum victorem; » Tertullianus, lib. *De Patient.*, cap. XIV, « qui omnem patientiae speciem adversus omnem diaboli vim expunxit, » id est expresserit; « in quo Deus feretrum de diabolo extruxerit, vexillum de inimico gloriae suae extulerit; » S. Chrysostomus, homil. 23 ad *Popul.*: « Martyrem, imo multis Martyribus majorem. » Merito ergo beatificamus Job, qui tam multa genereose et invicti sustinuit. S. Ambrosius, lib. II *De Interpell.* Job, II, 5: « Job, ait, quasi athleta fortis in stercore sedens, in tantis visibilibus et invisibilibus doloribus vulneris, totum corpus diris perfusus ulceribus, mysteria loquebatur: nec acquirendis propriae remedii aegritudinis, sed sacris vacabat sermonibus. Fortiores itaque sermonis aegri hominis, quam illorum qui non aegrotabant. » Et mox: « Et quid dicam fortorem inventum caeteris? fortior seipso inventus est. Fortior aeger, quam cum sanus fuerat, secundum quod scriptum est: Virtus in infirmitate consummat. Ergo et Job cum infirmaretur, tunc validior erat. Non enim aegrotabat animo, etsi doleat corpore: quia non erat in carne ejus anima, cujus passionibus non adhaerebat; sed in spiritu, cujus virtute se tegerat. Ideo ergo non carnis gemitus et corporis infirmitates, sed voces spiritus loquebatur, quibus urgetur, non quibus cederet. »

Quocirca exclamavit S. Augustinus, serm. 103 *De Temp.*: « O virum putrem et integrum! o foedum et pulchrum! o vulneratum et sanum! o in stercore sedentem et in caelo regnantem! » Et S. Fulgentius, *epist.* II, cap. IX: « Beatus, inquit, fuit Job, cum in divitiis juste viveret; sed beatorum, cum in paupertate justior extitisset. Beatus fuit, cum decem circumdaretur filiis; sed beatorum, cum una cunctorum simul orbitate percussus, in Dei dilectione permansit immobilis. Beatus fuit in corporis hospitali, sed beatorum factus est in vulneribus: beatorum inter in aervo squaloribus pleno, quam in palatio marmoribus adornato. »

Allegorice: Job fuit expressus typus Christi patientis. Sicut enim Christus passus fuit in omnibus bonis corporis et animi, et a quovis hominum genere, ita et Job. Primo enim Job perdidit oves, boves, domum omnemque substantiam: Christus in passione bonis omnibus, quin et vestibus spoliatus nudus pendit in cruce. Secundo, Job septem filios perdidit: Christus omnes Apostolos et discipulos: hi enim, eo comprehenso, fugerunt. Tertio, Job percussus fuit ulcere a capite ad talos: Christus toto corpore, et in singulis membris acerbissimos dolores sustinuit. Quarto, Job ab amicis gravia probra sustinuit, quocirca est impius, hypocrita, tyrannus, leo, tigris: Christus in cruce irrisus est quasi blasphemus, seditiosus, percussus a Deo. Quinto, Job ab uxore passus est maledicta: Christus passus est a matre non maledicta, sed compassionem et tormentum. Sexto, Job passus est in animo macerores,

timores, scrupulos, anxietates: Christus in horto cepit pavere, tedere, contristari et mortuus esse, adeoque in cruce exclamavit: « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? » *Matth.* XXVII, 46. Septimo, in Job vexando et affligendo demon omnes suas vires exercit: multo magis eas exercuit in Christum. Octavo, Job ab omnibus fuit derelictus, ita et Christus. Nono, Job haec omnia sustinuit mira humilitate et constantia, cum esset princeps, imo rex Idumaea, ut docent Isidorus, Philippus, Beda et alii passim. Praefat. in *Job*, et satis colligitur ex eo, quod amici ejus fuerint reges, ut patet *Tobia* II, 43. Christus tanta passus est cum esset Rex regum, et Dominus dominantium. Decimo, Job omnes pene morbum et caeterorum species sustinuit: ita et Christus vir fuit dolorum, quia vir amorum. Job enim laborasse plusquam triginta morbis, puta podagra, chiragra, ischiade, arthritide, dysenteria, incubo, marmasmo, angina, fame canina, igne sacro, cancro, erysipelate, asthmate, phthiriasi, febris hectica, lepra, apostemate, tonsillis, pleuritide, gonorrhoea, satyriasmis, vigilia, dolore renum, vermibus, plagis Aegyptiacis, dolore costarum, visceribus putridis, ulcere pulmonum, scabie, lue venerea, animi deliquio, etc. (ex *Job* nonnulli fuerunt desperati et mortiferi), ex ipsis Jobi verbis toto libro sparsis colligit noster Pineda in cap. II *Job*, vers. 7; sed de his ibidem tractandum erit.

Quocirca apposite vocatus est *אִיּוֹב Job*, latine et graeco *Job*, id est dolens, gemens, ululans, ejulans, a rad. *יבב* *jabab*, quod Noster *Judic.* V, 27, vertit, *ejulare*, ut prima littera *aleph* non sit radicalis, sed hecmanica, id est acclitibus et formativa nominis, uti solet esse in nominibus Hebraicis, Syris et Arabicis (de quo vide nostrum Serarium in *Tobia* cap. II). Ita S. Gregorius, Chrysostomus, Hieronymus, Philippus Presbyter et alii in *Job* cap. I, vers. 1. Rursum *Job*, id est exosus, inimicitias patiens, a radice *אָהַב* *ahab*, id est inimicitias est, hostis fuit, adversatus est, quia scilicet tela omnia inimici, puta diaboli, in se excepit. Ita Origenes, hom. 44 in cap. XI *Josue*, et ex eo Pineda. Tertio, S. Cyprianus contra Iudaeos ait Job esse nomen Cyprium, et significare *charissimum Dei*: quia ejus amore constanter tanta sustinuit. Sic et hebraice *אָהַב* *ahab*, quo *אִיּוֹב* *Job*, significat *amare, diligere*. Quarto, alii deducunt a radice *אָבַח* *ob*, id est *pytho*, *divinus*: quia scilicet Job erat Propheta et oraculum Dei, ut littera *iod* sit inserta ex nomine tetragrammato *Jehova*, significans ipsius prophetiam esse ex Deo, non diabolo. Sic Abraham a Deo addita est littera *he* ex nomine tetragrammato, ac pro Abram vocatus est Abraham, ut significaretur Abraham cum Deo singulari conjunctio et amor, teste S. Hieronymo in *Quest. Heb.* Quinto, *אִיּוֹב* *Job*, per metathesin dicitur quasi *אָבַח* *ob*, id est *pater*, prior, antiquus, doctor, inventor; *יָבֵב* *tona*, id est *oppressionis*, *passionis*

et patientiam Rursum alludit ad מִן *ebion*, id est pauper, a radice *aba*, id est *valuit*, concupivit, desideravit; quia pauper, cum omnibus careat, omnia desiderat: a cultum enim opum et felicitatis Job dejectus est ad imam paupertatem et miseriam.

Porro tacite innuit hic S. Jacobus, afflictis et patientibus legendum esse librum Job, ut ex eo discant patientiam. Similis Job fuit Tobias, cecitate percussus, et ut posteris daretur exemplum patientie ejus, sicut et S. Job, *Tab. II*, 42. Præclare Prosper, I parte *Præd.*, cap. XIII: « Ex semine, ait, Esau Idumæa gens, in qua inter ceteros duces Job illo fortissimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientie productus, ut agonistico certamine totius malitiae diabolum superaret, falsus auxilium Dei. »

FINEM DOMINI VIDISTIS. — Syrus, *finem quem præstitit ei Dominus, vidistis*. « Finis » ergo hic est merces patientie, puta felicitas in quam desit afflictio Jobi, dum paupertas transit in opulentiam, infirmitas in sanitatem, ignominia in gloriam: reddidit enim Deus ei omnia duplicia, ac celebrem et gloriosum effecit toto orbe spemque omnibus, ut fontes sui misericordie et liberalitatis in eum effudisse videatur. Ita Dionysius, Cajetanus, Catharinus, Salmeron, Serarius, Stevartius, Favardentius et passim recentiores.

Id significavit Job nominibus filliarum trium, quas ibi suisque restitutas genuit. Primam enim vocavit *Jemima*, id est diem; secundam, *Ketsia*, id est casium; tertiam, *Kerenhapuch*, id est cornu stibii, *q. d.* Hæc omnia his indo in monumentum utriusque fortunæ meæ, prosperæ et adversæ: quasi jam ex nocte et tenebris infelicitatis ad diem et lucem felicitatis, ex fetore sterquilini ad fragrantiam casie, ex sortibus ad nitorem et elegantiam quasi stibio depictus redisset. Ita Olympiodorus, Valabius et alii in *Job* cap. XLII. Unde pro *cornu stibii*, R. Abraham vertit, *cornu vel robur immutatum* (hoc enim Hebræis significat *Kerenhapuch*), scilicet ex infirmitate et adversitate commutatum in hanc fortitudinem et prosperitatem, pristina majorem. Septuaginta vero vertunt *cornu Amaltheæ*, id est cornu copie; fingunt enim Poeta Amaltheam capram fuisse nutricem Jovis, e cuius proinde cornu Jupiter omnia bona in homines effunderet. Quare vere Prosper, I parte *De Promis.*, cap. XXI: « Job, inquit, dupla premia victor accepit. Pugnantibus vero suis et sua gratia juvante vincentibus, centupla hic se daturum Dominus pollicetur, et vitam æternam in futuro sæculo largiturum. Quod in Valentino, Valentis fratrem, vidimus impletum: qui dum pro Christo militiam tribunatus sprevit, hujus mundi regnum adeptus est, et verus Christi confessor vitam acquisivit æternam. »

Secundo, alii per *finem Domini* accipiunt mortem Christi in cruce, sive patientiam Christi usque ad mortem, et in morte perfectam consummatamque;

quasi Jacobus jungat typum cum antitypo, puta Job cum Christo, duoque fidelibus afflictis contemplanda et imitanda proponat exemplaria patientie, Jobum et Christum; Christi enim patientia longe superavit patientiam Jobi: ut enim alia omittam, duravit usque ad finem vite ipsamque mortem, cum Jobi afflictio duraverit tantum septem annos, si credimus Olympiodoro et auctori *Catenæ Græcorum* in *Job* cap. XLII, vers. 19 (nam noster Pineda valde probabiliter censet, longe brevius fuisse calamitatis Jobi tempus: vide eum cap. II, vers. 7 et 8, sect. 12, num. 4); post enim eum successit felicitas usque ad mortem per annos 140, quibus fuit superstes, *Job* XLII, 16. Unde Guerriens abbas, serm. 3 *De Dominica Palmæ*: « Sufferentia namque Job, inquit, fuit usque ad reditum substantiæ; sufferentia Domini usque ad exitum vite. » Ita S. Augustinus, lib. *De Symbolo ad Catechum.*, cap. III, et *epist.* 120, cap. X: « Ut, ait, non talem remunerationem (quam accepit Job) speraremus, quando mala temporalia patemur, non ait: Sustinentiam et finem Job vidistis; sed ait: Sustinentiam Job audistis, et finem Domini vidistis; tanquam diceret: Mala temporalia sicut Job sustinete, sed pro hæc sustinentia non temporalia bona sperate, quæ illi aucta redierunt, sed æterna potius quæ in Domino processerunt. »

Probat S. Augustinus hanc expositionem ex verbo *vidistis*; finem enim Christi multo illo ævo viderant; finem vero Jobi nemo. Sed ad hoc responderi potest, *videre* in Scriptura sæpe sumi pro cognoscere, sive id fiat visu, sive auditu, sive quo alio sensu, ut alibi ostendi. S. Augustinum de more sequitur Beda, Glossa, Hugo et alii. Hic sensus sublimis est, sed symbolici: prior ergo literalis videtur et genuinus, quem confirmat id quod sequitur: « Quoniam Dominus misericors est et miserator, » scilicet in Jobum, dum illi finem felicem tribulationum dedit. Idem enim est dum dicitur: « Finem Domini vidistis, » eum eo quod quasi causam reddens sui dicti, illico subdit: « Quoniam Dominus misericors est et miserator. »

Anagogice « finis Domini » est Christi resurrectio, ascensio, missio Spiritus Sancti, nominis exaltatio, gloria et cultus apud omnes gentes. Ita S. Augustinus verbis jam citatis, Serarius et alii. Rursum « finis Domini » est merces et corona glorie æternæ, quam Deus post mortem dedit Jobo, datque omnibus patientibus, de qua S. Cyprianus, lib. *De Mortalitate*: « Ad immortalitatem, ait, morte transgredimur, nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit emigrare: non est exitus iste, sed transitus. »

QUONIAM MISERICORS DOMINUS EST ET MISERATOR. — « Misericors » per habitum, « miserator » per actum quo continuo miseretur, adeo ut viscera misericordie sue in Jobum et afflictos ad eos consolandos effundere videatur: unde pro *mis-*

ericors græce est *ἐλεηθερός*, id est *multum visceratis*, ex intimis visceribus commiserans, quem Hebræice vocant *רַחֵם* *rahum*: *ἐλεηθερός* enim sunt *viscera*.

Hæc verba significant de Jobo ad litteram hic agi, non de Christo, ut dixi, præsertim quia Christo homini ratione unionis hypostatice, et merito passionis, debita fuit resurrectio et gloria; licet misericorditer illi data dici possit hactenus, quod naturæ humanæ in Christo præcise spectatæ (seclusa scilicet unione cum Verbo) debita non esset, sed gratuito collata a Deo, æque ac ipsa unio hypostatice.

11. ANTE OMNIA AUTEM, FRATRES MEI, NOLITE JURARE. — *q. d.* Præ omnibus curate, ne temere juratis. Videtur enim multi fideles tunc æque ac nunc proclives fuisse ad juramenta, ac sibi induxisse habitum jurandi. Quare ut hanc proclivitatem et lapsum lingue, ex vitiosa consuetudine contractum, emendat et corrigat Jacobus, monet ut majorem curam et custodiam adhibeat lingue ne jurent, quam ulli alteri vitio: qui enim uni vitio valde addictus est, illi præ cæteris invigilare debet, si illud corrigere velit, ac circa illud facere examen particulare.

Minus ergo genuine explicat Lyranus, *q. d.* Ante omnia nolite jurare, hoc est, omnibus dictis vestris nolite, ut soletis, præparere juramentum; sunt enim nonnulli ita faciles ad jurandum, ut ante tertium quodlibet verbum jurent.

Alludit Jacobus, imo citat illud Christi *Matth.* cap. V, vers. 34: « Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, et etc. Ex quibus verbis perperam colligitur et docet Anabaptiste, Wiclef (cujus hæc de re error damnatus est in Concilio Constantiensi, sess. VIII), et olim Waldenses, ac Pelagiani, teste S. Augustino, *epist.* 8, Quæst. V (ubi ridet eos, quod putarent se tantum jurare, si dicerent: « Per Deum, » non autem dicendo: « Testis est mihi Deus »), nullum juramentum Christianis esse licitum. Favere videtur S. Chrysostomus et Theophylactus in *Matth.* v, et Eusebius hic, qui dicunt juramentum omne Christianis vetari a Christo; Judæis vero ut imperfectis fuisse permissum, æque ac libellum recipi. Sed hi Patres benigne exponendi sunt, ut tantum velint dicere, Christianis a Christo severius prohiberi juramentum quam Judæis: illos enim ob consuetudinem jurandi non tam acriter fuisse castigatos et punitos a Deo, ut castigantur Christiani a Christo.

De fide ergo est, licere quandoque Christianis jurare. Sic enim juravit Paulus, II *Corinth.* 1, 23: « Testem Deum invoco in animam meam. » *Philip.* 1, 8: « Testis est mihi Deus. » Ac angelus *Apoc.* 1, 6, jurat per viventem in secula sæculorum. Quin et Deus, juxta illud *Psal.* cix, 4: « Juravit Dominus, et non penitebit eum. » Ratio est, quia juramento honoratur Deus tanquam prima et infallibilis veritas, quæ in testem vocatur. Est

ergo juramentum actus re...onis et latrice, si, ut docet Jeremias, cap. IV, vers. 2, fiat « in veritate, » scilicet ne juret falsum; « in justitia, » ne juret injustum et malum; « in judicio, » ne juret temere et sine magna utilitate, ac necessitate: « judicio enim caret juramentum incautum, veritate juramentum mendax, justitia juramentum iniquum, » ait S. Thomas, II II, *Quæst.* LXXXIX, art. 3.

Dices: Quomodo ergo Christus sancit: « Ego autem dico vobis non jurare omnino? » Respondet S. Bernardus, serm. 63 in *Cantic.*, non jurare omnino esse consilium, non præceptum. Alii fatentur esse præceptum, sed vetans tantum ne juret per creaturas, idque ne decus primæ veritatis iis detur, et Deo adimatur: id innuit S. Hieronymus in cap. V S. *Matth.* Alii per jurare intelligunt pejorare. Verum hæc omnia aliter, aut contorta videntur, et refelluntur ex verbis quæ subdit Christus, *Matth.* v.

Pro responsione ergo nota duplicem a Christo perstringi errorem Phariseorum. m. Prior erat *Evod.* cap. XX, vers. 7, ubi dicitur: « Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, » tantum prohiberi perjurium, non juramentum leve et vanum: Hebræa enim vox *שָׁוַע* *scav*, quam Noster vertit *vanum*, significat etiam *mendacium*: mendacium autem in juramento est perjurium. Imo Rabbini censent ibi tantum velari, ne quis pronuntiet nomen *Jehova*, præter summum pontificem; quod sane ridiculum est. Posterior, licetum esse per creaturas temere jurare et pejorare. Id enim Phariseos sensisse patet, *Matth.* XXII, 17. Christus utrique errori opponit *votum omnino*, *q. d.* Ego autem dico vobis, ne tantum jurari falsum, sed et verum, sive id fiat dicendo per Deum, sive per templum, sive per aliam creaturam: intellige ad mentem Phariseorum, « leviter et temere, » uti fit in communi hominum sermone. Vult enim Christus docere, teste S. Augustino et Chrysostomo, malam esse propensionem ad jurandum; et juramentum, licet in se bonum sit, oriri tamen a malo (puta ex incredulitate hominum, qui non credunt nisi jurentur), nec esse per se appetendum; itaque non jurandum omnino, nisi malum hoc cogat, idque *primo*, ne ex assuetudine jurandi labamur in perjurium, uti monet Ecclesiasticus, cap. XXII, vers. 9 et 12. Ita S. Augustinus, *epist.* 134: « Nolite, ait, jurare omnino, propterea mihi dictum videtur, non quia verum jurare peccatum est, sed quia pejorare immano peccatum est, a quo nos longe esse volumus, qui omnino ne juramus admonuit. » Secundo, quia reverentia nominis divini hoc postulat. Tertio, quia ea deberet esse fides et veritas Christianorum, ut injuratis credi posset, et de facto crederetur, inquit Clemens Alexandrinus, lib. VII *Strom.* Sic apud Romanos flammii Diali jurare non licebat, quod indignum videtur ei non credi nisi credita essent divina, ait Plutarchus in *Problem. Roman.* in XIII, ubi est